

„მოგზაური“ წელი-
წალში ღირს 5 მან.
ნახევარ წლით 3 მ.
ცალკე ნომერი 10 კ-
ადრეისი: თბილისი,
ნიკოლოზ. ქ. № 44.

მომგზაური

რედაქცია ღია ყო-
ველ დღე: დილის
10 საათ. შუადღის
1 სათამდე, და სა-
ღამოს: 6 საათ. 7 სა-
ათამდე.

შ. მ. ვ. ე. ლ. კ. ვ. ი. რ. ე. უ. ლ. ი. შ. შ. რ. ნ. ა. ლ. ი.

№ 38.

კვირს, 30 თქტომბერი 1905 წლისა.

№ 38.

კვირს, 30 თქტომბერს დილის 10 საათსე,

ნაძალადეში დანიშნულია

სახალხო მიტინგი

შესახებ გურიის ენლანდელი მდგომარეობისა

მუშათა ორგანიზაცია.

შინაბრძოლა: გურია განსაცდელშია. — რუსეთის რევოლუცია და 17 თქტომბრის მანიფესტი, ფ. მახარაძისა. — სხვადასხვა ამბებზე. — დღიური, შ. შ. — ისა. — რუსეთი. — კომმუნისათვის დახოცილები. ა. არნუსი თარგმანი კუბილინისა. — ეროვნული განხეთქილება და საერთაშორისო პროლეტარიატი, ფარისა. — 22 თქტომბერს მომხდარი სისხლის ღვრა — კორესპონდენციები.

გურია განსაცდელშია!

სულ გულცივი უნდა იყოს ადამიანი, რომ დამშვიდებით ისმინოს ის, რასაც დღეს გურიის შესახებ ამბობენ და გაზეთებში წერენ. მეტათ ამოღლებელი ცნობები მოდის ჩვენი ქვეყნის ამ პატარა, მაგრამ მეტის მეტათ შესანიშნავი კულთხიდან. თუ ამ ცნობებს დავუჯერებთ, გურიაში საერთო აჯანყება უნდა იყოს, რომ გურულებს ვითომც შეირადებულნი თავდასხმაც უნდა მოეხდინოთ და ვითომც ადგილობრივი ჯარი და მთავრობა დაეტყვევებინოთ. რამდენათ მართალია ეს, ამის განსჯაში ჩვენ აქ ვერ შევალთ, ვინაიდან ნამდვილი და სწორი ცნობები ხელში არა გვაქვს. შეგვიძლია ვთქვათ მხოლოდ ის, რომ გურიის დიდი განსაცდელი მოვლის, რომ შესაძლებელია დიდი სისხლის ღვრა მოხდეს საქმე ის არის, რომ კავკასიის მთავრობას უკვე განკარგულება მოუხდენია გურია ჯარებით და თოფ-ზარბაზნებით აავსოს. უკვე ყოველი მხრიდან იგზავნება იქ ჯარები. ყოველივე ეს საიდუმლოთ ხდება, ვითომც აქ არაფერიაო. რათ არა აცხადებენ საჯაროთ, რა სწავლიათ, რა მიზანი აქვთ? ვის წინააღმდეგ გზავნიან ამოდენა ჯარებს გურიაში? ვის რა დაუშავეს გურულებმა?

მაგრამ რას ვამბობ? განა გურულებს დანაშაული არ მიუძღვით? პაი პაი რომ მიუძღვით და მეტე რეაგორი! გურულების დანაშაული ის არის, რომ ისინი მთელი რუსეთის დღევანდელი განმათავისუფლებელი მოძრაობის სათავეში იდგან; იმათი დანაშაული ის არის, რომ იმათ ძლიერ მალა უქირავთ თავისუფლების დროში! რუსეთის თვითმპყრობელ მთავრობისათვის ეს ხომ ისეთი მიუტყვებელი შეკოდებაა რომელსაც იგი არავის დაუსჯელათ არ შეარჩენდა. და მართლაც უკვე რამდენიმე წელიწადია, რაც მთავრობა თავგამოდებით იბრძოდა გურიაში რევოლუციონური ნაპერწკლის ჩასაქრობათ; იგი არავითარ სა-

შუალებას არ ზოგავდა, ოღონდ კი როგორმე ეს ნაპერწკალი ჩაეკრო. ეს საშუალებები ჩვენ კარგათ ვიცით. ბნ კრიმ-გირეის მოგზაურობამ გურიაში ეს ყველას აშკარათ დაანახა. მაგრამ რას მიახწია მთავრობამ? იმას, რომ პატარა ნაპერწკალი დიდ ცეცხლათ გადაიქცა, რომელიც მზათა ჩანთქას არსებული წესწყობილება. რუსეთის ნურავინ იფიქრებს, რომ გურულები ასე მსუბუქი ქუის პატრონი იყვენ, რომ მთელი რუსეთის დღევანდელი წესწყობილების დასაცემათ იმათი აზრით მარტო იმათი აჯანყება იქნება საკმარისი. პირიქით, გურულები დიდი ყურადღებით ადევნებდნ თვალყურს რუსეთის მოძრაობას; ისინი გაფაციცებით კითხულობდნ განხეთქს, რომ ცოდნოდათ თუ რა ხდებოდა რუსეთში. ისინი პირველათ არასოდეს აჯანყებას არ ატებდნ. ან კი ვის წინააღმდეგ უნდა აჯანყებულიყვენ ისინი? ამ უკანასკნელ დროს გურულებმა ისე მოაწყვეს საქმე, რომ თავის საქმეებს თითონვე განაგებენ და ხელმძღვანელობენ; იმათ უკვე ჰქონდათ თავისი სასამართლო და თავისი პოლიცია. მთავრობის დაწესებულებებთან იმათ უკვე ყოველგვარი კავშირი დაწყვეტილი აქვთ. ხალხი არავითარ ძალადობას აღარ ხმარობდა, იგი უკვე მშვიდობიან შრომას ეწეოდა. რასაკვირველია, გურულებმა კარგათ იცოდნენ, რომ თურქეთში არსებული წესწყობილება ძირიანათ არ შეიცვლებოდა, იმათ ასეთ თავისუფლათ ცხოვრების ნებას არ მიცემდნენ, და ამიტომ ემზადებოდნენ. ემზადებოდნენ წიშის დასაცვლათ და შესანარჩუნებლათ, რაც იმათ წვითა და დავით და გაქვირება-ვაგებით მოიპოვეს. თავის მხრით არც აღმინისტრაციას ემინა: იგიც, რა თქმა უნდა, იმაზე ფიქრობდა, რომ მოხერხებული დრო ხელში ეგდო და გურიის ხალხი საბრძოლველათ გამოეწვია მანამ, სანამ იგი შეიარაღდებოდა. ასეთ შემთხვევაში მთავრობისათვის ცოტა რამ არის საჭირო, რომ უიარაღო ხალხს ჯარი მიუსიოს და ამოწყვიტოს, და იმავე დროს გამოაცხადოს, რომ იგი ამის ჩადის თვით ამოწყვეტილი ხალხის კეთილ-დღეობისათვის. ასეთი შემთხვევა ჰქონდა მთავრობას გურიის ხალხის ამოსაყვლათ ამ 6-7 თვის წინეთ, როცა იქ გენ. ალიხანოვი იქნა გაგზავნილი რამდენიმე ათასი ჯარის კაცით; ზარბაზნებით, ტყვიის მტყარცნელებით და ლაზარეთით. ეს იყო ნამდვილი ომის გამოცხადება. როგორც ოფიციალურათ იყო გამოცხადებული ასეთი სისტიკი ზომები იმიტომ იყო ხმარებული, რომ გურია რევოლუციონური პრობაგანდის ბუღეთ გადაიქცაო; რომ ეს პრობაგანდა იქ თანდათან ძლიერდებოდა, და ამიტომ საჭიროა სახელმწიფოს კეთილდღეობისათვის მისი ძირიან-ფესვიანათ მოსპობაო. და აი გენ. ალიხანოვს ჯარის და არტილერიის საშუალებით უნდა შეესრულებია ეს მისია. უბრალო შემთხვევამ და უფრო კი სვით გურულების გონიერებამ გადაარჩინა მამინ გურია ამ ხიფათს. მას შემდეგ რევოლუციონური მოძრაობა რუსეთში კიდევ უფრო გაიზარდა, თავისუფლება, რომლისა-

თვისაც გურულები ასე თავამოდებით იბრძოდნენ, თითქმის მოპოებული იქნა. და აი ამ დროს ჩვენ ვხედავთ, რომ გურიაში ათასობით და ათიათასობით ჯარების გაგზავნას აპირებენ. რამ გამოაწვია ეს, რით ახსნება ასეთი ამბავი? ჩვენ გვწამს, რომ გურიაში, როგორც ყოველგან დღეს, მოსალოდინელი იყო კერძო შეტაკება კახაყებსა და ხალხს შორის. სად არ ხდება დღეს ასეთი შეტაკება? მაგრამ განა ეს საქმარისია ამისთვის, რომ მთელ გურულ ხალხს ომი გამოეცხადოს? მაგრამ გურიას სხვანაირათ ლეკურებენ; მთავრობას იგი მოსვენებას არ აძლევს; გურული ხალხი მისთვის კბილის მატლია, რადგანაც იგი რევოლუციონერ მოძრაობას სათავეში უდგას, რადგანაც იქაური გლეხკაცობა მთელი რუსეთის გლეხკაცობის მოწინავე რაზმით ითვლება, და ამიტომ მთავრობა, როგორც ვამბობდით, ყოველგვარ შემთხვევით ისარგებლებს, რომ გურიაში აჯანყება გამოიწვიოს. მაგრამ ეს უგუნური ფიქრია. გურულების ამოყვანა თვით მთავრობას ჩააყენებს განსაცდელში. მთელმა ქვეყანამ იცის, თუ რას ემსახურება დღეს გურული ხალხი. შეიძლება ის დრო, როცა განუკითხავათ შეიძლება და ხალხის ელექტ-ამოხოცვა. ის, ვისაც გონიერება აქვს და ვინც სახელმწიფო ინტერესებს მართლა მალა აყენებს, ასეთ საქმეს ვერ ჩაიდებს. ყველ შემთხვევაში, ყველა აქტიურ საზოგადოებრივ ელემენტების მოვალეობაა, ის განსაცდელი, რაც დღეს გურიას ადგას, თავიდან აშორებულ იქნას. ამი ჯამ ჩვენ, თავისუფლების სახელით, მოვეწოდებით იმთ საქიროების დროს ყოველგვარი დახმარების აღმოსაჩენათ. დაყენება და სხვისი ლოდინი არ შეიძლება. დღეს მოქმედების დროა, და ვინც ამ მოქმედებას გაურბის, იგი საზოგადო საქმის მოღალატეთ ჩაითვლება. საქიროა მოქმედება და არა ლოდინი.



რუსეთის რევოლუცია და 17 ოქტომბრის მანიფესტი.

იმ დროს, როცა რუსეთის მთავრობასა და რუსეთის ხალხს შორის აშკარა და დაუზოგველი ბრძოლა იყო გამართული, იმ დროს, როცა თითქმის მთელი რუსეთი სამხედრო ბანაკით იყო გადაქცეული, და მთავრობის ყველა ჯურის და ყველა ხარისხის აგენტები, უკანასკნელი გოროლოვიდან დაწყებული ვიდრე უპირველეს მინისტრამდე, ყოველ ფეხის ნაბიჯზე სასტიკათ დევნიდნენ და ახზობდნენ თავისუფალ აზრს, თავისუფალ სიტყვას, როცა პოლიცია და ჟანდარმერია სრულიად უმიზეზოთ და განუკითხავათ ატყვევებდნენ, აპატიმრებდნენ, აციმბირებდნენ და სახზობელაზე გზავნიდნენ საზოგადოების საუკეთესო წევრთ, როგორც პოლიტიკურ დამნაშავეთ, იმ დროს, როცა პოლიციელები, სალდათები და კახაყები სრულიად უმიზეზოთ არა თუ შეურაცხუბას აყენებდნენ სრულიად უდანაშაულო ხალხს, არამედ პირდაპირ სიცოცხლეს უსპობდნენ მას, იმ დროს, როცა ცენზორის ნება დაურთველათ სასტიკათ აკრძალული იყო უბრალო განცხადების დასტამბავც კი, სწორეთ აი ამ დროს პეტერბურგიდან ელვასავით მოედვა მთელ რუსეთს ის ამბავი, რომ ნიკოლოზ მეორის მანიფესტის ძალით რუსეთის ხალხს ენიჭება „თავისუფლება სინილისის, სიტყვის, კრების და კავშირისა“, რომ ამიერიდან ხელშეუხებელი იქნება ადამიანის პიროვნება! რას ნიშნავს ეს? ნუ თუ ეს სინამდვილეა? გარშემო ომიანობის დროის წესები, გაძლიერებული დაცვა, შეიარაღებული ჯარი, პოლიციელები, კახაყები, რომლებიც ყოველ წამს მზათ არიან ააოხრონ და განადგურონ ყოველივე და ნაგაიკების, ჩიშტების და ტყვიის საშუალებით გაფანტონ შე-

კრებილი ხალხი, და იმავე დროს კი მანიფესტი აცხადებს, რომ ამიერიდან „ხალხს უნდა მიენიჭოს მოქალაქობრივ თავისუფლების შეურყეველი საფუძველი, რომ ქვემარტათ ხელუხლებელი იყოს ადამიანის პიროვნება, თავისუფლება სინილისისა, სიტყვისა, კრებისა და კავშირისაო“. ან შეიძლება ეს დაცინვა იყოს, მწარე დაცინვა! არა და ათასჯერ არა! მაშ რა არის ეს? მაშ რას მოასწავებს ერთ და იმავე დროს თავისუფლების გამოცხადება და იმავე თავისუფლების საჯაროთ დარღვევა და შელახვა? ერთი მხრით ადამიანის პიროვნების ხელშეუხებლობა და მეორე მხრით სწორეთ ადამიანის პიროვნებისვე შეურაცხუბა, დამცირება და გათელვა. აშკარა წინააღმდეგობაა განა? მაგრამ მოითმინეთ, თუ საქმეს ცოტა უფრო ღრმით ჩაუკვირდებით, აქ არავითარი წინააღმდეგობა არ არის, პირიქით, აქ არის ნამდვილი ლოგიკური თანდათანობა.

ნებითა და წყალობითა ლეთისათა რუსეთის თვითმპყრობელი მთავრობა დიდი ხნის განმავლობაში განაგებდა რუსეთის ხალხის ბედს. მთავრობას, რასაკვირველია, მართათ მართო როდი შეეძლო მთელი ხალხის დაბეჩავება და მახე გაბატონება. ამ საქმეში მას შეელოდნენ და მხარს უჭერდნენ მალალი წოდებები და კლასები, როგორც მაგ., თავდა-აზნაურობა, სამღვდლოება და სხ. მთავრობის და გაბატონებულ წოდებათა ინტერესი ხალხის მართვა-გამგოლაში, ე. ი. ყველფა-ძარცვაში, ერთი და იგივე იყო. ეს იყო ბატონ-ყმობის დრო, როცა სოფელი, ქალაქთან შედარებით, უპირველეს როლს თამაშობდა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, როცა ნატურალური წარმოება შეადგენდა ეკონომიური ცხოვრების დედა ძარღვს. მაგრამ დროთა განმავლობაში ეს როლი თანდათან შეიცვალა: სოფლის ადგილი ქალაქმა დაიკირა, ნატურალურ წარმოების გვერდით თანდათან აღორძინდა თანამედროვე აღებ-მიცემობა და კაპიტალისტური მრეწველობა, და მასთან ერთათ ახალი საზოგადოებრივი კლასი ბურჟუა-კაპიტალისტებისა. თვით მთავრობაც დაინტერესებული შეიქნა აღებ-მიცემობის და მრეწველობის განვითარებაში, ვინაიდან მისთვის საჭირო შეიქნა ფული, და ფულის შოვნის ერთათ ერთი პირობას კი მრეწველობის და აღებ-მიცემობის ზრდა-განვითარება შეადგენდა. ამავე დროს ყმების მდგომარეობაც მცეთათ აუტანელი გახდა, ასე რომ თითქმის ყოველ დღე აჯანყება და არეულობა ხდებოდა კერძო შემამულეთა წინააღმდეგ. ადვილი შესაძლებელი იყო, რომ ამ კერძო აჯანყებათ და არეულობათ საყოველთაო ხასიათი მიეღო და თვით თვითმპყრობელი მეფის წინააღმდეგ მიმართულიყო. ამნაირათ, თუ რომ მთავრობა მალლიდან არ მოახდენდა ცვლილებას ბატონ-ყმურ ურთი-ერთობაში, მას ორი მხრიდან მოელოდა განსაცდელი: ერთი მხრით ფინანსიური გაკოტრება და მეორე მხრით გლეხების საერთო აჯანყება. ორივე შემთხვევაში კი თვითმპყრობელობა ვარდებოდა განსაცდელში და უშეწყველათ უნდა დამარცხებულიყო. მაგრამ მთავრობამ დროზე დაუთმო ხალხს, ბატონ-ყმური ურთიერთობა იურიდიულათ გააუქმა თავისი „უქაზით“, მალლიდან, და მით თვითმპყრობელობა დახსნილი იქნა განსაცდელისაგან. ამით დასრულდა თავდა-აზნაურობის, როგორც მებატონეთა წოდების, განუკითხავი ბატონობა და იგი ჩაება ბურჟუაზიული წესწყობილების ეყრბნულში.

როგორც ხედავთ ვერეთ წოდებული გლეხების გინთავისუფლება ბატონ-ყმური მონობისაგან, ე. ი. მესამოცე წლების „დიდებული საგლეხო რევოლუცია“, ხალხის გამარჯვება კი არ იყო, არამედ მისი დამარცხება იყო და მთავრობის გამარჯვება. და მართლაც მთავრობამ შესანიშნავათ ისარგებლა ამ

გარემოებით და ქვეყანას ამცნო, რომ იგი ხალხის ერთგული და კეთილის-მყოფელია, რომ მან თავდა-აზნაურობაც კი არ დაინდო და მისი ინტერესები ხალხის ინტერესებს ანაცვალა, ოღონდ ხალხი არ იტანჯებოდეს. ადვილი მისახვედრია, თუ რა გვიჩინო იყო ეს „კაცთმოყვარეობა“ და ან ვის ინტერესებს იცავდა ამით მთავრობა. მაგრამ ამაზე ლაპარაკი აქ შორის წაგვიყვანს. ამიტომ დავუბრუნდეთ ისევ მთავარ საგანს.

უკანასკნელი ორმოცი წელიწადი იყო რუსეთის ბურჟუაზიის შეუწყობელი ზრდა-განვითარების ხანა, თვითმყობელობა, როგორც ვიცით, გამარჯვებული გამოვიდა განსაცდელად და ხალხის თვალში სახელიც მოიპოვა. ბურჟუაზია მიეკედლა მის და კიდევაც მოიპოვა მისი მფარველობა. თუ სხვა ქვეყნებში ბურჟუაზია, მოიპოვებდა თუ არა ძალას, ანგრევდა თვითმპყრობელ მთავრობათა კედლებს, ახდენდა რევოლუციებს პოლიტიკური უფლებების მოსაპოვებლათ, რუსეთის ბურჟუაზია, პირიქით, ცდილობდა ამ კედლების გამაგრებას: იგი უარს აცხადებდა პოლიტიკურ თავისიფლებაზე, ოღონდ მისი ჯიბე სასველ ყოფილიყო ოქროებით, ოღონდ მთავრობას დახმარება აღმოეჩინა მუშებთან, პროლეტარიატთან, საბრძოლველათ. რუსეთის ბურჟუაზიამ დასავლეთ ევროპის მაგალითებიდან იცოდა, რომ თვითმპრობელობის გაუქმება და პოლიტიკურ უფლებების მოპოვება ისეთი მახვილი იყო, რომელიც ორივე მხრიდან ქრდა. ამიტომ მთავრობამ და ბურჟუაზიამ ჩამოაგდეს ერთმანეთ შორის ზავი, შეკრება „წმიდა კავშირი“ რუსეთის მთელი მშრომელი ხალხის წინააღმდეგ. მთავრობის პოლიტიკა ბურჟუაზიის საკეთილდღეოთ იქნა მიზნობრივი; ყველა კანონები იმას უწყვედა მოსაზრებებს და მფარველობას გაყვლიფილი პროლეტარიატის და გადატაცებული გლეხობის წინააღმდეგ. იმავე დროს კოლდღარი გადასახადი და ბავები (პირდაპირი თუ არაპირდაპირი) განსაკუთრებით მშრომელ ხალხს დაადგეს კისრზე. ბურჟუაზია დღესსწავლობდა თავის გამარჯვებას ყოველ ფეხის ნაბიჯზე, თვითმპყრობელობაც კმაყოფილი იყო ვინაიდან რაც დრო გადიოდა, მით უფრო მეტ სახსარს შოულობდა თავისი ჯარების გასამრავლებლათ და გარეგანი ძლიერები განსამტკიცებლათ. მართალია, მთავრობას ცუდ გუნებაზე აყენებდა და მოსვენებას არ აძლევდა რევოლუციონულ ჯგუფების მოქმედება, მაგრამ იგი ხედავდა, რომ ხალხში ამ ჯგუფებს ჯერ კიდევ არ ქონდათ მოპოებული ნიადაგი, ჯერ კიდევ ხალხში არ იყო თავისი საკუთარი ინტერესების შეგნება. მთავრობა არაფერს არ ზოგავდა ამ ერთ მუქა ხალხთან ბრძოლაში, იმ ხალხთან, რომელიც ძლიერი იყო მხოლოდ თავისი საოცარი გაბედულებით და ღრმა რწმენით, რომ ერთხელაც არის, ჩვენს ქუჩაზედაც გამოიდარებსო. უეჭველია მაშინდელ რევოლუციონერებს არა ერთხელ გაუსხენებიათ ჰომერის სიტყვები:

И будет некогда дель и погибнетъ священная Троя,
Съ ней погибнетъ Приамъ и народъ оруженосца
Приама.

მართალია მაშინდელ რევოლუციონერებს ძველ ბერძენ ბივით არ წამდათ ბედის წერა, მაგრამ ისინი ამათ ხელაფედენ რევოლუციონერ ძალას მაშინდელ გლეხ-კაცობაში. რომ ეს ძალა თვით თანამედროვე ბურჟუაზიული წესწყობილების, ე. ი. კაპიტალისტური წარმოების, ნიადაგზე უნდა აღორძინებულიყო, ეს ამათთვის შეუქმნეველი დარჩა. მაგრამ დრო მიდიოდა, ერთი რევოლუციონერი ჯგუფის ადგილს მეორე იჭერდა. იმავე დროს კი თვით ხალხში შესამჩნევი ცვლილება ხდებოდა. ძველი ნატურალური წარმოება თანდათან ქრებოდა ინდუსტრიის, კაპიტალისტური მრეწველობის

ზეგავლენით; გარდა ამისა გლეხობის ერთ ნაწილს თანდათან ეცლებოდა ხელიდან მისი მარჩენელი მიწა. ამის გამო სოფლის ხალხი, გლეხ-კაცობა, დიდძალი და თავი ქალაქს შეფარა. მუშა ხელი ზედმეტი შვიქნა. ამან გამოიწვია ხელფასის, მუშის დღიური ჭირის დაწვევა. ბურჟუაზიისთვის ეს ხელსაყრელი იყო და აი რუსეთის მრეწველობის ისტორიაში დგება აყვავების ხანა. ბურჟუაზია ჯიბეებს იცხებდა და სუქდებოდა და იმავე დროს რუსეთის პროლეტარიატს სიმშროლისაგან უკუი ეწოდა და ცოლშვილი ეხოცებოდა. მაგრამ თანამედროვე მუშა ხალხი, პროლეტარიატი, როგორც ყველაზე უფრო შევიწროებული და დაჩაგრული კლასისი, სხვა დროის მუშა ხალხს არა ვაგს. მასში ჩნდება და ვითარდება კლასობრივი განხეთქილების და კლასობრივი ბრძოლის შეგნება. ეს საფუძვლათ ედება პროლეტარიატის სოციალისტურ შეგნებას. პროლეტარიატი ყველასაგან დაჩაგრული კლასია, დაჩაგრულს მჩაგრელის იმედი ნუ ექნება; პროლეტარიატმა თითონ უნდა გაითავისუფლოს თავისი თავი. მაგრამ პროლეტარიატის განთავისუფლება ნიშნავს მთელი თანამედროვე ბურჟუაზიული წესწყობილების დაშობას და მის ალაგას სოციალისტური წესწყობილებას დამყარებას. ეს არ მოხდება ერთი დავით, ეს არ მოხდება მანამ, სანამ მთელი ქვეყნის პროლეტარიატის დიდ ნაწილს შეგნებული არა აქვს თავისი კლასობრივი მდგომარეობა. და აი კაპიტალისტური მრეწველობის განვითარება ხელს უწყობს და აჩქარებს პროლეტარიატში ამ შეგნებას, პროლეტარიატს აქ დიდი გზა აქვს გასავლელი, გზა ეკლიანი. თითოეული მისი ფეხის ნაბიჯი სისხლით არის მორწყული. მაგრამ იგი არ დრკება, მის ვერ აშინებს ვერავითარი სისასტიკე. მან იკის, რომ საბოლოო გამარჯვება მხოლოდ მას უნდა ხედეს წილათ. ჩვენმა უფროსმა თანამოძმემ, დასავლეთ ევროპის პროლეტარიატმა უკვე დიდი მანძილი გაიარა ამ დიდებულ ბრძოლაში. მაგრამ იმავე დროს არც რუსეთის პროლეტარიატი იჯდა გულზე ხელდაკრეფილი. თავისი გაბედული და შეუდრეკელი ბრძოლით მან საპატიო ალაგი დაიჭირა საერთაშორისო პროლეტარიატის დიდებულ კლასობრივ ბრძოლაში. მისი ზნობრივი ძალა და ენერჯია მით უფრო გასაოცარია, რომ მას ერთ და იმავე დროს ორ გამაგრებულ მტერთან უხდებოდა და დღესაც უხდება ბრძოლა.

რუსეთის პროლეტარიატის ბრძოლა დღემდე მოკლეთ ასეთია. პირველ ხანებში ბრძოლა დაიბადა წმინდა ეკონომიურ ნიადაგზე. მუშები თხოულობდენ სამუშაო პირობების გაუმჯობესებას, ჭირის მომატებას, სამუშაო დროს შემცირებას და სხ. კაპიტალისტები, რა თქმა უნდა, არ აკმაყოფილებდენ ასეთ მოთხოვნებს. რა უნდა ეპასუხნათ ამაზე მუშებს? რითი უნდა დათხზებინათ კაპიტალისტებსათვის თავისი ძალი? ერთათ ერთი საშუალება გაფიცვა, მუშაობაზე ხელის აღება იყო, ეს ერთი საუკეთესო მშვიდობიანი იარაღია შრომისა და კაპიტალის შორის ატეხილ ბრძოლაში, იარაღი, რომელიც უკვე დიდი ხნიდან ნაცადი იყო დასავლეთ ევროპის პროლეტარიატის ბრძოლაში ბურჟუაზიის წინააღმდეგ. მაგრამ შეუძლებელი იყო რუსეთის იმპერიაში გაფიცვის მოხდენა? გაფიცვა ხომ კაპიტალისტების წინააღმდეგ იყო მიპართული, და ამა ამას უყურადღებოთ როგორ გაუშვებდა მთავრობა. თვითმპყრობელ სახელმწიფოში საზოგადოთ ყველაფერი აკრძალულია, აქ არ შეიძლება მთავრობის ნებადართუვლათ თავის მოყრა და მოლაპარაკება თავის საკუთარ საქმეებზე. ყველაფერი ეს აქ „ბუნტის“, აჯანყების სახელით არის მონათლული, და როგორც ასეთი, სასტიკათ იღვენება. მუშების გაფიცვა კაპიტალისტ-მრეწველების წინააღმდეგ „ბუნტით“ გამოაცხადეს

და მუშებს დაუწყეს სასტიკი დევნა. პოლიციელების, ჯანდა-
რების და ჯაშუშების მოხებით რომ ვერას გადიოდნენ, ხიშ-
ტიან სალდათებს და კახაკებს უსევდენ დასარბევით და და-
საწიოკებლათ მშვიდობიან შრომელ ხალხს, რომელსაც არა-
ვითარი დანაშაული არ მიუძღოდა, გარდა იმისა, რომ მისი
შრომით სხვები სარგებლობდნენ. ამ გარემოებას არ შეეძლო
არ ჩაეფიქრებია მუშა ხალხი თავის მდგომარეობაზე. რისთვის
ეხმარება მთავრობა კაპიტალისტებს? რისთვის უსევდენ მშვი-
დობიან ხალხს სისხლის მსმელ კახაკებს და ჯანდარმებს? რი-
სთვის გაუბამთ ჯაშუშების ქსელი მუშების სათვალთვრებლათ,
რომ მათთან გარეშე არაფერ მივიდეს, წიგნაკი ან გაზეთი არ
გადაცეს და სხ. ამას შემდეგ მუშა ხალხი უკვე შეგნების
სწორ გზაზე დადგა, მაშინ უკვე სოციალ-დემოკრატიული
მოძღვრების პროპაგანდა დაიწყო. რადგანაც რუსეთის პრო-
ლეტარიატს, მის მოწინავე მებრძოლ რაზმს, სოციალდემოკ-
რატიულ პარტიას, განსაკუთრებულ პოლიტიკურ პირობებში
უხდლება მოქმედება, ე. ი. ისეთ პირობებში, რომლებიც
აძნელებენ და აფერხებენ მუშათა მოძრაობას, რომელიც თა-
ნამედროვე ბურჟუაზიული წესწყობილების დამხობით უნდა
გათავდეს, ამიტომ თავის თავათ იგულისხმება, რომ უწინა-
რეს ყოვლისა წამოყენებული იქნა პოლიტიკური თავისუფ-
ლების მოპოვება. ამნაირათ რუსეთის პროლეტარიატმა ეკო-
ნომიურ მოთხოვნების გარდა პოლიტიკური მოთხოვნებიც
შეიტანა თავის პროგრამაში (პროგრამა მინიმუმი). მუშებს-
მოძრაობა რუსეთში სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ხე-
ლმძღვენელობით ამ უკანასკნელი ათი წლის განმავლობაში
გასაოცარი სისწრაფით გაძლიერდა და გაიზარდა. ეს გამოიხატა
მუშების კერძო და საყოველთაო გაფიცვებში და მანიფესტა-
ციებში ყოველგან, სადაც კი მუშა ხალხი ცხოვრობს. სულ უკანა-
სკნელ დროს, სოციალ-დემოკრატიულ პროპაგანდამ სოფ-
ლის გაქირავებულ გლეხკაცობაშიაც მოიკიდა ფეხი

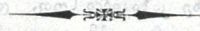
მუშების მოძრაობას არ შეეძლო არ მიექცია საზოგადო-
ების ყურადღებაც. იმათ თავგანწირულმა და გმირულმა ამბე-
ბმა, იმათ შეუღრეკელობამ და საოკარმა განმებრძობამ, რაც
იმათ ანა ერთხელ დაამტკიცეს სალდათებთან და ყაზახებთან
შეტაკების დროს ქუჩებსა და მოედანზე, საზოგადოების რა-
დიკალური ელემენტების თანაგრძნობა დაიმსახურა. მუშათა
მოძრაობამ განსაკუთრებით მოსწავლე ახლგაზღობის, სტუდენ-
ტების, ყურადღება მიიქცია. რუსეთის სტუდენტობა დი-
დი ხანია ღელავდა თავისი საკუთარი აკადემიური თავისუფ-
ლების მოსაპოვებლათ. სტუდენტობა განკერძოებულთ
მეკადინებდა თავისი კერძო მიზნის განსახორციელებლათ.
მისი მოძრაობა უნივერსიტეტების კედლებს არ შორდებოდა,
მაშინ როცა მუშების მოძრაობა მარტო მუშებს კი არ ეხე-
ბოდა, არამედ იგი შეიცავდა მთელი რუსეთის ხალხის ლმრავ-
ლესობის ინტერესებს. ამიტომ რამდენადაც მთავრობა თანდათან
უძღლური ხდებოდა მუშების წინააღმდეგ ბრძოლაში, იმდენათ
იგი ადვილათ უმკლავდებოდა სტუდენტობის მოძრაობას.
სტუდენტობის უფრო ფხიზელმა და შეგნებულმა ნაწილმა
ეს ადრე შეამჩნია და ამიტომაც იგი შეუერთდა მუშების მო-
ძრაობას. მხოლოდ მუშათა კლასს ძალუძს როგორც მთელი
ხალხის, ისე კერძოთ სასწავლებლების განთავისუფლება მთავ-
რობის გამათასბირებელი გაფლენისაგან, — გამოაცხადა რუ-
სეთის მოსწავლე ახლგაზღობის საუკეთესო ნაწილმა. მოს-
წავლე ახლგაზღობის ბანი მიცა სხვადასხვა ლიბერალური
პროფესიის ხალხმა, როგორც, მაგ, პრაფესორებმა, ექი-
მებმა, ვეჟილებმა და სხ. პოლიტიკური თავისუფლების მო-
პოვება, რასაკვირველია, ბურჟუაზიის ლიბერალების ნაწი-
ლსაც დიდხანია წყურია. მასაც მოაზრდა თვითმპყრობელი

მთავრობის თავგასულობა და თვითნებობა, იგი კარგა ხანია
მოწყურებულია ვგრეთ წოდებული უფლებრივი წესწყობი-
ლების, ე. ი. წარმომადგენლობითი მართვა-გამგეობის შე-
მოღებას რუსეთში, როცა ადგილი აღარ ექნება მთავრობის
მოხელეების განუქითხვე მოქმედებას, პოლიციელების და
ყაზახ რუსების მისევას მშვიდობიან და უდანაშაულო ხალხზე
დასარბევით და ამოსაყლევით და სხ. მაგრამ ყველასათვის
აშკარაა, რომ ამის განხორციელება ლიბერალურ ბურჟუა-
ზიას არ შეუძლია, და ამიტომ მას არ შეუძლია არ თანაუგ-
რძნოს, რამდენიმეთ მაინც, მუშათა მოძრაობას.

ამნაირათ, რაც დრო მიდიოდა, რუსეთის მუშა ხალხის
მოძრაობა ძლიერდებოდა და საზოგადოების თანაგრძნობაც
მატულობდა. მაგრამ მთავრობა არა თუ არაფერს უთმობდა
ხალხს, არამედ სულ უფრო და უფრო მეტ სასასტიკეს და
შეუბრალებლობას იჩენდა რევოლუციონური ცეცხლის ჩა-
საქრობათ. მთელი მოძრაობა, მისი აზრით, რამდენიმე დამნა-
შაველ პარტიის ბრალია, რომლებიც რუსეთის ხალხის მტრები
არაიან და ამიტომ საჭიროა მათი თავიდან მოშორება, —
ამით ამართლებდა ის ხალხის წინაშე იმ სასტიკ ზომებს, რომ-
ლებსაც იგი ხმარობდა მოძრაობის ჩასაქრობათ მეთაურების
წინააღმდეგ. მაგრამ მთავრობის საუბედურათ მოძრაობა არა
თუ არ ქრებოდა, არამედ სულ უფრო და უფრო იზრდებოდა
და სულ უფრო და უფრო საზოგადოების მეტ ნაწილს ედე-
ბოდა. ამ დროს მთავრობამ სხვა ღონეს მიზარდა; თავისი ავან-
ტიურისტული პოლიტიკით მან მოანდომა საზოგადოების ყურა-
დღების დამონება და ამ ყურადღების საგარეო პოლიტიკაზე
მიქცევა. იქ, სადაც შორეულ აღმოსავლეთში მან ომი აუტეხა
პატარა იაპონიას. მისი გულის წადალი ადვილი წარმოსადგე-
ნია: პატარა იაპონიის შევემსრავ; მანჯურიის და კორეის
ხელში ჩაივადებ, ჩინეთზე სხვებზე მეტ გაავლენას მოვიპოვებ
და ამით ერთ და იმავე დროს ანდახის არ იყოს ორ კურდ-
ლელს დავიქერ: ახალ ბაზრების გაჩენით რუსეთის ბურჟუა-
ზიის გულსაც მოვივებ და საზოგადოებასაც ჩემ სიძლიერეს
დავანახებო. ჩვენ უკვე ვიცით, როგორ გაუტრუდა მთავ-
რობას ეს იმედები. რუსეთის მთავრობა სასტიკათ დამარცხდა
და იაპონიამ მას სამარცხვინო პირობებზე მოაწერინა ხელი.
დამარცხებასთან ერთათ საზოგადოების უმკაყოფილება იზრ-
დებოდა. ის, რაც რუსეთის ხალხს ათასის წლის მონობის გა-
მო გულში ჩაბეული ჰქონდა, ყველას ახლა მოადგა ყელზე
და იქიდან ერთბაშით იფეთქა. მთელ რუსეთის საზრძანებელ-
ში საზოგადოებრივი ცხოვრება თითქო შეჩერდა, ქარხნები და
ფაბრიკები ზოგი მუშათა გაფიცვების გამო დაკეტა და ზო-
გიც — კრიზისის გამო. სასწავლებლებში დაიხურა და მოსწავლე
ახალ-ვაზდობა და მასწავლებლები ქუჩაში დაარჩნენ. ამავე დროს
გაძლიერდა პროტესტი მთავრობის წინააღმდეგ საზოგადოების
ისეთ წრეებში, რომლებიც წინეთ მთავრობის ერთგული
მომხრეები იყვნენ. ჩვენ ვამბობთ რუსეთის სხვილ ბურჟუაზიაზე,
რომლის თვალში რუსეთის დღევანდელმა მთავრობამ იაპონიას-
თან ომის წაგების შემდეგ სამუდამოთ დაკარგა ყოველგვარი
ნდობა. მიტინგები და კრებები მთავრობის წინააღმდეგ აშკა-
რათ, ყველას დასანახავათ იმართებოდა თითქმის ყველა ქალა-
ქებში და დაბა-სოფლებში. მაგრამ მთავრობა მაინც არ გატყ-
და. მას კიდევ იმედი ქონდა ძველი დროის დამბრუნების, ისტო-
რიის ჩარხის უკუღმა შეტრიალების. მან კიდევ ერთხელ გაა-
ძლიერა თავისი დასაცავი საშუალებაანი. თითქმის ყოველგან,
სადაც მოძრაობა უფრო ძლიერი იყო, საომარი დროის წესე-
ბი შემოიღო, ამოძრავა ყველა ბნელი და შავი ძალები, და
მცხოვრებლების ერთი ნაწილი მეორე ნაწილს მიუსია ამოსაყლე-
ტათ, რომ ამით მის წინააღმდეგ მიმართული მოძრაობა შეე-

სუსტებია (ებრაელების აკლება, თაძრებისა და სომხების შორის სისხლის ღვრა). მაგრამ აღარც ეს საშუალება გამოდგა. მაშინ მთავრობა დაადგა დათმობის გზას. მან სახელმწიფო საათობროს სახით რაღაც წაუჭქმია საზოგადოებას. მაგრამ სახელმწიფოს ძირითადი კანონი თვითმპყრობელობის შესახებ ისევ შეურყეველად დარჩა. მაგრამ წავიდა ის დრო, როცა ასეთი ხერხით ხალხის მომხრობა შეიძლებოდა. გარდა ამისა ეს „ძირითადი კანონი“ ცხოვრებაში უკვე დიდი ხანია შერყეული იყო, როგორც ამას ღღეს აშკარად აღვიარებს ბანი ვიტტე თავის მოხსენებაში 17 ოქტომბერის თარიღით. საქმეს არ უშველა არც უმაღლეს სასწავლებელში აკადემიური თავისუფლების შემოღება, ვინაიდან თავისუფალი სასწავლებელი შეუძლებელია იმ ქვეყანაში, სადაც მთელი ხალხი მონობაშია. უნივერსიტეტის კედლებში აღსარებულ იქნა პიროვნების ხელშეუხებლობა, სიტყვის, კრების და კავშირის თავისუფლება, როცა კედლებს გარეთ ყოველთვის ეს სასტიკათ აკრძალულია! დამშვიდების მაგივრად ამაღ კიდევ უფრო მეტი მღვლეარება გამოიწვია, რაც მრავალ ადგილას შეტაკებითა და სისხლის ღვრით თავდებოდა. ასეთი იყო მდგომარეობა მაშინ, როცა მთელი რუსეთის მუშების საყოველთაო გაფიცვა დაიწყო, ისეთი გაფიცვა, რომლის მსგავსი ჯერ არცერთ ქვეყანაში არ მომხდარა. ამასისტორიო გაფიცვას ტონი მოსკოვის მუშებმა მისცეს. გაფიცვენ პირველად რკინის გზების მუშები და შემდეგ — ფაბრიკა-ქარხნების, სხვა-და-სხვა სახეობის მუშების; შემდეგ ვაი. ფიცენ მელუქნეები და ზოგ ადგილას ქალაქში სრულებით შეწყდა ყოველგვარი მოძრაობა, დაიკეტა არათუ კერძო, არამედ მთავრობის დაწესებულებებიც. შეჩერდა მოძრაობა რკინის გზებზე, შეჩერდა ფოსტა, ტელეგრაფი. დაიკეტა ფაბრიკა-ქარხნები, შეწყდა გაზეთების გამოცემა და ხაჭარობა აღდგ-მიცემა. მდგომარეობა მეტად საშიში შეიქმნა: ხალხი საღდაც მიიშალა, ათიუკო ძალას იკრფეს და საომრად ემზადებოდა. მთავრობაც შედრკა, ალბათ იგი ამას არ მოელოდა. უკანასკნელი განკითხვის დღე ახლოვდებოდა, იმას წინ მოელოდა შეიარაღებული აჯანყების აჩრდილი, და ამ აჩრდილმა იგი შეაწუხა. მაგრამ მთავრობას კიდევ მეორე მხრიდან ქონდა მომდგარი განსაცდელი. საქმე ის არის, რომ მთავრობას ფული შემოაკლდა მიმდინარე ხარჯების დასაფარავათ. ამას წინეთ გამოშვებული შინაური სესხიდან 50 მილ. მანეთი დაუფარავი დარჩა. საზღვარგარეთელი კაპიტალისტები კი დღევანდელ პირობებში რუსეთის მთავრობას ნდობას აღარ უცხადებენ. მაშ საიდან, რომელი წყაროდან უნდა იშოვნოს მთავრობამ ფული? შემოსავლის წყარომ იკლო (მარტო ბაქოს ამბების გამო ხაზინას რამდენიმე ასი მილიონი მანეთი დააკლდა), ხარჯები კი თანდათან მეტი ქირდება. ასეთ კრიტიკულ მომენტში ნიკოლოზ მეორემ მოაუწოდა რჩევისათვის გრაფ ვიტტეს, რასაც 17 ოქტომბრის მანიფესტი მოყვა. რომ მთავრობა სრულებით არ ფიქრობდა პოლიტიკური და მოქალაქებრივი თავისუფლების მინიჭებას, ეს ყველასათვის აშკარა უნდა იყოს. ეს თავისუფლება მხოლოდ თავდადებული და შეუწყვეტელი ბრძოლის შედეგია. მაგრამ ნუ დაივიწყებთ, რომ ძველი მთავრობა ჯერ კიდევ სრულ თავის ძალაშია. ამიტომ ჩვენ არ უნდა გვაკვირვებდეს ის გარემოება, რომ ხსენებულ მანიფესტში აღსარებული თავისუფლება ჯერ მხოლოდ ქაღალდზეა. როგორც მის მოპოებისათვის ძალა იყო საჭირო, ისე მის შენარჩუნებისათვის და ცხოვრებაში გამოსაყენებლად საჭიროა მხოლოდ ძალა და კიდევ ძალა. ყოველგვარი უფლება მხოლოდ ფიქტია, თუ მის დასაცველად შესაფერი ძალა ხელში არა გაქვთ. ამისათვის არ კმარა მარტო ზნეობრივ ძალა, მაგრამ

არის შემთხვევა, როცა ზნეობრივ ძალასაც დიდი გავლენა აქვს. მთავრობა დღეს ყველა ზნელ ძალეს უწოდებს მოპოვებული თავისუფლების წასართმევად, მაგრამ ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ასეთი ზნა ბოლოს და ბოლოს არაა სასურველი თვით მთავრობისათვის, ვინაიდან ბნელი ძალების მოხმარა კიდევ უფრო ააშფოთებს საზოგადოებას და დაარწმუნებს მას, რომ ხსნა მხოლოდ ძალაშია. ერთი იმ საშუალებათაგანი, რომელიც უზრუნველ ყოფს პიროვნების ხელშეუხებლობას და ყოველ გვარ თავისუფლებას, არის ახლაც, დაუწყონებელი დამფუძნებელი კრების მოწვევა საყოველთაო თანასწორი, პირდაპირი და საიდუმლო ხმის უფლებით. მხოლოდ ასეთ კრებას შეუძლია ძირითადი ცვლილება მოახდინოს მთელ დღევანდელ სახელმწიფო წესწყობილებაში. მხოლოდ მაშინ მოელება ბოლო იმ საზიზღარ მოქმედებას, რომელსაც იჩენს პირველი დღიდანვე მთავრობის რეაქცია და დასრულება რუსეთის რევოლუციის პირველი აქტი, მაშ გაუშვარჯოს დამფუძნებელ კრებას და ძირს ყველა რეაქციონური, ბნელი, ძალები!



სხვა და სხვა ამბები.

— ოთხშაბათს, 24 ოქტომბერს ქალაქმა გაფიცვით პატივი სცა 22 ოქტომბერს უღმერთოდ დაქვლეტილი ხალხის ხსოვნას. საღამოს 5 საათზე ერთაშათ დაიკეტა ყველა მაღაზიები და სავაჭრო სახლები. ტრამვაიმ მოძრაობა შეწყვიტა, ეტლები თავიანთ შინ წავიდ-წამოვიდენ და ცხოვრების ნიშან-წყალი მიწყდა. ქუჩაზე არავინ ჩნდა და თვითისი მკვდართა ქალაქს დაემსგავსა. არც პოლიციის მოხელეები ჩნდენ თავიანთ პოსტებზე. ღამე წყვილიდით იყო მოცული, რადგან არც ერთი ფარანი არ აუნთიათ. მეორე დღის ქალაქის სხვა და სხვა ადგილებზე შავი სამგლოვიარო დროშები იყო გაკეთებული.

— ეტერბურგიდან დღემშამ შემდეგი ამბავი მოგვიტანა: გენერალ ტრეპოვის ჩამოერთვა გენერალ-გუბერნატორის წოდება, პეტერბურგის გარნიზონის უფროსობა, გადაყენებულ იქნა აგრეთვე შინაგან საქმეთა მინისტრის ამხანაგისა და პოლიციისა და ქანდარმთა კორპუსის უფროსობის ადგილიდან, ინიშნება სასახლის კამენდანტად და რჩება მის უდიდებულესობის ამაღაში. ეს ის „ყოვლის შემდეგ“ ტრეპოვია, რომელმაც თავისი ხან-მოკლე მეფობის დროს მთელი რუსეთი შავი და თეთრი რაზმის ბანაკად და ყაზარმებათ გადააქცია; ეს ის ტრეპოვია, რომელმაც მთელი რუსეთი უმანკო სისხლით მორწყა; ეს ის ტრეპოვია, რომელიც ჯერ კიდევ 14 ოქტომბერს ასეთ ბრძანებას აძლევდა თავის დამტაშებს: უტყვიეთო თოფი არ გასროლოთ! ტყვიას და წამალს ხალხის ამოსაყვლად ნუ დაზოგავთო. დღეს ტრეპოვი დაცემულია, მაგრამ იკოდეთ რომ პატარა ტრეპოვი ჯერ კიდევ ყველა კუთხეს ყავს და იმათი ჩამობრძანებაც აუცილებელი საჭიროებაა!

— გურიაში მომხდარ ამბების შესახებ გაზ. „ცნ. ფურ.“ ქუთაისიდან ატყობინებენ:

16 ოქტომბერს სამასი გურული დაეცა ჩოხატაურის პოსტს. მოკლეს ერთი, დასჭრეს ორი სტრაჟნიკი. წაიღეს ათი ბერდანის თოფი.

17 ოქტომბერს გურულეებმა ტყვეთ წაიყვანეს ბოჭალის გავლა და სტრაჟნიკები. ამასთან წაართვეს ბერდანის თოფები და პატრონები.

18 ოქტომბერს ჩოხატაურში ყაზახებით ჩავიდა მაზრის უფროსი.

19 ოქტომბერს, უკან დაბრუნებისას, ნასაკირალში მახრის უფროსს მცხოვრებნი ჩავსაფრენ. ატყდა სროლა თაფებისა და ყუმბარებისა. რამდენიმე ყაზახი დაიჭრა. ექვსი ყაზახი გურულებმა ტყვეთ წაიყვანეს.

20 ოქტომბერს მახრის უფროსი და მომრიგებელი მოსამართლე ყაზახებით და დაქრილებით უკან, ოზურგეთში, დაბრუნდა. გზა და გზა ეს რაზმი წვავდა მცხოვრებთა სახლებს. გურულებმა ტყვეობიდან გაანთავისუფლეს ბოქაული და სტრაჟნიკები.

გუმბერს. სტაროსელსკი გურიაში წასულა.

— ამ დღეებში ქუთაისის გუმბერიაში საომარ დროის წესები შემოიღეს. ასე ახორციელებენ ჩვენში მოქალაქეობრივ და პოლიტიკურ თავისუფლებას; ასეთმა განკარგულებამ ხალხი მეტათ ააღვლა და უკმაყოფილო გახადა.

— ქუთაისიდან ჩვენ დღემით 28 ოქტომბერის თარიღით გვატყობინებენ: ყვირილაში დააკავეს სამხედრო მატარებელი. ნასაკირალზე (გურიაშია) კაზაკებს დაეცინ. მოკლული და დაქრილია სამოცი კაზაკი. გურულებიდან დაქრილია სამი და ერთი მოკლულია. გზაზე კაზაკებმა სოფ. დვანში დაწვეს 30 სახლი. ჩოხატაურში გურულებმა ტყვეთ წაიყვანეს პრისტავი, 4 კაზაკი და სტრაჟნიკები. სტაროსელსკი გადაყენებული არ არის. წინანდელი ხმები გაზვიადებულია.

ამბობენ, საარტიტო საზოგადოების თეატრი კაზარმად უნდა გადააკეთონო.

ორშაბათს, 24 ოქტომბერს, ტფილისის ვაჟთა მეორე გიმნაზიის სადგომში, ტფილისის პედაგოგთა კრება მოხდა. პედაგოგებმა დაადგინეს, სწავლა შესწყვიტონ იმ დრომდე, ვიდრე ტფილისში სამხედრო წესები გაუქმებულ არ იქნება, სოფლებიდან ეგზელტუა გამოყვანილ არ იქნება და ის შენობები, რომლებიც ხოცვა ქლეტის შემდეგ კაზარმებად გადააკეთეს, თავიანთ პატრონებს არ დაუბრუნდებ. შემუშავებულ რეზოლუციას ყველა პედაგოგებმა ხელი მოაწერეს.

ტფილისის პოლიცემისტერა დ. ა. ცისმა სამსახურს თავი დაანება. მის ადგილს, ხ. ლციხის მახრის უფროსი კაპიტანი პოდგურსკი ინიშნება.

ქართულ სათავად-ახნაურო სკოლის მასწავლებელნი და მოსწავლენი ამჟამათ ერთობ ცუდ მდგომარეობაში არიან. 22 ოქტომბრიდან სკოლაში ჩაღდა ჯარი, თუმცა სკოლაში დროისა და ერთი პროკლამაციის გარდა არა უბოვნიათ-რა. მასწავლებლებმა მთავრობას წინადადება ღისცეს, ამ მდგომარეობაში რადგან სწავლება არ შეგვიძლია, შევირდებ სექტემბრამდე დაფიქსირდეთ, მაგრამ წინადადება შეწყნარებული არ იქნა და ობრძანეს: სწავლა ახლავ დაიწყეთო. სწავლა მასწავლებელში ჯერ-ჯერობით მიიწვი არ არის. მოსწავლეებს და მასწავლებლებს ერთმანეთს შორის ქართულ ენაზე ლაპარაკი აკრძალული აქვთ. ამ საქმის გამო გუშინ-წინ, 24 ოქტომბერს, ტფილისის გუმბერის თავად-ახნაურთა მარშალი ნამესტნიკთან იყო და სკოლიდან ჯარის გაყვანა სთხოვა, მაგრამ თხოვნა დაკმაყოფილებული არ იქნა.

22 ოქტომბერს, ავლაბარში, ბეგლაროვის ქუჩაზე, გარდამოვის სახლში საზარელი ამბავი მოხდა. ამ სახლში დგას გორის მახრის, მცხოვრები გრიგოლ აბაშვილი, რომელსაც მებრუნე საპოლიციო უბანში, შადინოვის ქარვასლაში მანუაქტორის მალაზია აქვს. მას სახლში ჰყლია ცალი მა-

რიამი, შვილები: ირაკლი—სამი წლისა, ვახტანგი—4 წლისა და სონა—11 წლისა, პირველი გიმნაზიის მოსწავლე, და მისწულეები: ალექსანდრე—სამხატვრო სასწავლებლის მოსწავლე და იოსები—34 წლისა. აბაშვილის სიტყვით, საქმე ასე იყო: ოჯახობით ის იღვა ბალკონზე და იყურებოდა ქუჩაში, სადაც საპოლიციო უბნის ზედამხედველი და დრაგუნთა პოლიკისა და ტფილისის ორი აფიცერი იდგნენ, უცებ რევოლვერი გავარდა, რადგან ეკვი მიიტანეს, რომ სროლა აბაშვილის სადგომიდან იყო, საჩქაროდ დაუწყეს სახლს სროლა. შეშინებულ ოჯახობა მეზობლის—დროებით დათხოვნილ სალდათის ბინაზე, ამავე შენობაში, მაგრამ სროლა იქაც გაგრძელდა. მარიამმა შვილები გარს შემოირტყა და სტიროდა, რომ ამ დროს ტყვია მოხვდა და და სული განუტევა. სალდათები შემდეგ სახლში შევიდნენ და დაშქრეს ტყვიებითა და იარაღით: იოსები (მძმედ), გრიგოლ საბაშვილი, ალექსანდრე და სონა. გრიგოლ საბაშვილი, ალექსანდრე და იოსები ამჟამად მიხეილის საავადმყოფოში წვანან. პატარა ბავშვები ნათესავებთან არიან შეფარებულნი. (ცნ. ვ.)

ავტალაში ქალაქის წყლის მიღს ორი თვე დრავუნთა პოლიკის სალდათები დარაჯობდნენ. დრავუნები გამოიყვანეს და იმათ ნაცლად ყაზახები ჩააყენეს. წყლის მიღის მოსამსახურეებმა აცნობეს მოურავის მოადგილეს, თუ ყაზახებს არ წაიყვანთ, გაფიცივებით და ქალაქს სრულიად უწყლოდ დაეტოვებთო. მოურავის მოადგილემ შესაფერი შუამდგომლობა აღძრა.

ამიერ-კავკასიის რკინის გზაზე 26 ოქტომ., დაიწყო მატარებლების მიმოსვლა. ბათუმის მხარეს მატარებლები მარტო ხაშურამდის დადიან, რადგან იქით ადგილ-ადგილ, ლიანდაგი აყრილია, ხიდები და ბოჯირები წამხდარი. სატელეგრაფო ნაწილის უფროსის თანაშემწე ბათუმისკენ წავიდა ტელეგრაფის აღსადგენად, მაგრამ მარილის ვერ გასცდა.

იმ სათადარიგო ჯარის-კაცთ, რომლებიც ამჟამად რკინის გზაზე მსახურებენ, უბრძანეს: „თუ სამხედრო სამსახურში თავის დროზე არ გამოცხადდით, სასტიკათ დაისჯებითო.“

25 ოქტომბერს, მიხეილის საავადმყოფოში მიიყვანეს სასიკვდილოდ დაქრილი კაცი, რომლის პიროვნებაც ვერ გამოიკვია. იგი დაუჭრია გვარდიის ერთ-ერთ აფიცერს.

ბევრს გოლოვინის პროსპექტიდან თავიანთი მალაზიები სხვა ადგილებში გადააქეთ. ბევრი მალაზიები და ღუქნები გოლოვინის პროსპექტზე დამტვრეული და გაძარკულია. დაზარალებულთაგან ბევრმა ტფილისის გენერალ-გუმბერანტორს ყილიას მიმართა, რომ ეს საქმე გამოიკვლიოს. მალაზიები სისხლის ღვრის დროს გაუტყენიათ.

დღიური

(18—24 ოქტომბრამდე)

18 ოქტომბერი. შესანიშნავი დღეა დღიური დღე. არაფერი იმის მსგავსი, რაც დღეს თფილისში მოხდა—მე, დამონებული რუსეთის უფრო კვეშერდომს, არ მინახავს. 18 ოქტომბერი და ამ დღის შთაბეჭდილებანი, მე მგონია, არასოდეს არ ამოიშლება თფილისელის გონებაში. ეს რაღაც გარკვეული სიხარულის, აღტაცების, თავდავიწყების და საერთო

თო აღფრთოვანების მეჯლისი და დღესასწაული იყო. პირველად ვინილემ ჩემ სიცოცხლეში ხალხის, ნამდვილი ხალხის თავისუფალი კრება, სხვებთან ერთად განვიცადე მსწრაფლი მეტამორფოზა—მონა ქვეშევრდომი უფლებებიან ადამიანთ გა-
ვლდი...

ჯერ კიდევ დილა იყო, როდესაც უჩვეულო ხმები გა-
ვრცელდა: ტელეგრაფამ კონსტიტუციის ამბავი მოიტანაო.—
რუსეთში სიტყვის, მექედის, კავშირების და კრებების თავი-
სუფლება და პიროვნების ხელ-შეუხლებლობა გამოცხადდა. ამ ხმებს ყველა სკაპტოკურათ ისმენდა, არავის არა სჯეროდა
ეს მართლაც და დაუჯერებელი ამბავი. რუსეთი და სიტ-
ყვის თავისუფლება თავისუფლათ ლაპარაკი, აზრი და ქირ-
ვარამის პირ და პირ გამოთქმა იქ, სადაც ერთი უმნიშვნელო
სიტყვისთვის ვინ იცის რა უბედურება არ მოგვლის!... რუ-
სეთი და თავისუფალა პრესა! განა ეს დასაჯერებელია? თავი-
სუფლათ წერა ისეთ სახელმწიფოში, სადაც რაიმე პათოსანი
აზრის გახეთქი გამოსათქმელათ ლიტერატურული გველი-
ბრისტობაა საქარო, სადაც აწყობილი ნომერი ისე არ
დაგვირუნდება ცენზორიდან, რომ ნახევარი თუ არა მეოთხე-
დი მაინც წითელი მელნი არ იყოს გასიხლიანებული. რუ-
სეთი და კრების თავისუფლება! კრების თავისუფლება იმ
ქვეყანაში, სადაც ხუთ კაცს ერთად ვერ გაუვლია ქალაქის
ქუჩაში ყაზახ-რუსის მათრახების და ტყვიების შიშით, სადაც
სამ კაცზე მეტი სტუმარი ვერ მივიღია ყოვლის შემძლე პო-
ლიციის და ტინდარმერის შიშით... პიროვნების ხელ-შეუხე-
ბლობა ხომ სრულიად წარმოადგენელია, რადგან რუსეთის
ქვეშევრდომს პიროვნება არა აქვს მთავრობის აზრით და
ვინც თავის პიროვნების დაცვას გაბედავს, მან წინ და წინ
უნდა იცოდეს, რომ კარგი დღე არ დაადგება. მოდი და
დაიჯირო ამას შემდეგ ასეთი ამბები...

ყველანი რედაქციებისკენ მიუშურებიან ნამეილი ამბვის
გასაგებათ, რადგან ქალაქში მეოთხე დღეა საერთო გაფიცვა
დაიწყო და გახეთქი არ გამოდის. ქუჩაში ერთა მეორეს აჩერებს
და გატაცებით უამბობს ახალ ამბავს. გოლოვინის პროსპექტი,
რომელიც გუშინ და გუშინ წინ მცხოვრებლებისგან მიტო-
ვებული ქალაქის ქუჩას მოგაგონებდა—ხალხითაა სავსე.
„Тифл. Лист.“-ის რედაქციასან სამასამდე კაცს შეუყურია თავი,
ყველას ზევით აქვს ხელები გაშვებული, რედაქციის აივანისკენ
საიდანაც რაღაც ფურცლებს ისვრიან ხალხში. ნუ თუ მართა-
ლია? ნუ თუ შესაძლებელია? ავერ, სახაზინო თეატრთან რა-
მოდენიმე ათას კაცს შეიყურია თავი, თეატრის კიბეზე და
აივანზედაც ხალხი ბლომათ მოგროვიდა. გაისმა ხალხის
აღტაცებული ყუინა და ტაშის ცემა. როცა ხაურობა მი-
წყნარდა მარტო ერთიდა ლაპარაკობდა თეატრის აივანიდან.
ორატორი ყველაზე მაღლა იდგა და მისი სიტყვები ნაწყვეტ-
ნაწყვეტათ მოისმოდა...

მართალია! მართალი ყოფილა!

განცვიფრებული ჯარის კაცები და დრაგუნები უაზროთ
შესტკეპრიან ამ უჩვეულო სურათს და არ იციან როგორ მოიქ-
ცენ, გაწყურენ თუ მათაც გაიხარონ აღტაცებულ ხალხთან
ერთათ.

— გაუშვით, გაატარეთ ჯარის კაცები, ხალხო, ესენი
ჩვენნი ძეგნი არიან, მოისმის აქეთ-იქიდან აღფრთოვანებული
ხმები და ჯარის კაცები, რომელნიც გუშინ ასეთ უკანონო
ყრილობას ტყვიით გასცემდნენ პასუხს, ახლა თავჩაღუნულნი
და დარცხვენნილნი, სულელური ღიმილით განაგრძობენ გზას.

ყრილობა თან და თან იზრდება. ორატორები ლაპა-
რაკს განაგრძობენ და მათი თავისუფალი სიტყვები, გულადი
და აბადლებელი, ვერცხლის ზარასავით გაისმის პაერში. აღ-

ტაცებას საზღვარი არა აქვს. ყველას სახეს აუწერელი სიხა-
რულის ბეჭედი აზის. ამ წამში აღარავის ახსოვს თავისი გა-
საკირი, თავისი კერძო ვარამი; აქ აღარ არის: მე, შენ, იგი—
პიროვნება—აქ ხალხია ერთი გრძნობით, დიადი სიხარულის
დიადი გრძნობით უპყრობილი და შებოქვილი; ამ უშველე-
ბელი გრძნობის მდინარეს აღტაცნია რამოდენიმე ათასი კაცი
და მხოლოთ სიხარული, აღტაცება, გამოურკვეველი, განუ-
საზღვრელი, გონიერებას მოკლებული—ანგარიშ-მოუტყმელი
სახარული ათამაშებს მათ თავის ტალღებზე, როგორც აღელ-
ვებული ზღვის ზეირთები ხის მჩატე ნაფოტებს.

— თავისუფლება, გაუმარჯოს თავისუფლებას! ძირს მო-
ნობის მიზეზი!

ეს სიტყვები ყველას პირზე აკერია...

აქ ხომ რამოდენიმე ათასი კაცია, მხოლოთ. აქ საზოგა-
დოების მარტო ერთი კლასია უმეტეს ნაწილათ—ბურჟუაზია.
პირველათ ამათ იგემეს აკრძალული ხილის სიტკობება, ის კლასი
კი საზოგადოებისა, რომელმაც თავისი სისხლით, თავის
გმირული ბრძოლით, მედვარი თანდათანობით, თავგანწირუ-
ლებით მოიპოვა ეს „თავისუფლება“—აქ არ არის. მუშა ხა-
ლხი, პროლეტარიატი, ნაწილი რუსეთის პროლეტარიატისა,
რომელმაც გამოაფხიზლა გაუბედავი და ფრთხალი სფერები
რუსეთის საზოგადოებისა და ბრწყინვალე ბრძოლის სურვილი
აღუძრა მიღუნებულ გულში. რომელიც ყოველ პროგრესიულ
მოძრაობაში მოწინავე რაზმს შეადგენს და რომელსაც მუდამ
მაღლა უჭირავს თავისი წითელი დროშა—აქ არსად სჩანს.
მას თავისი უბანი აქვს იქ, ქალაქის დასალიერს, სახელოსნო-
ებთან და მანქანებთან ახლოს. იქნებ არც კი იცის ჯერ, რომ
მისმა მ.რ.ჯვენამ მომავალი თავისუფლების დასაწყისი გამოსტე-
და, ერთ-რგოლი გამოაკლო მონობის რკინის ჯაქვს და ეს-
ენი აქ სხვის ცეცხლზე ხელს ითბობენ, სხვის ლუკმას შე-
ეპტვიან.

— ამხანაგებო და მოქალაქენო! წავიდეთ ნაძალადევიში...
მუშებთან, რომელთაც სამართლით ყველაზე უწინარეს უნდა
ელდესასწაულებიანთ დღევანდელი თავისუფლება!

— ნაძალადევიში! წავიდეთ ნაძალადევიში.

— მუშებთან წავიდეთ, ამხანაგებო!

გაისმა რამოდენიმე ხმა და ხალხი მწყობრათ გაემართა
ვერის დაღმართით.

შვენიერი დარი იდგა და ცხრათვალი შხის სხივები, თი-
თქოს ესენიც თავისუფლებას დღესასწაულობენო, ლაღათ და
უხვათ ფინებოდა მდინარე-ხალხს. აქა-იქ მარსელიეზის და
სხვა სარეგოლოუციო სიმღერის ხმა გაისმოდა. თფილისის ქუ-
ჩებს აღბათ უკვირდა რომ ასეთი თავხედი ხალხის ამნაირი
კანდიერი სიმღერების გამგონე სისხლის ნააღვარით არ ირ-
წყებოდა. გამოჩნდა წითელი დროშაც. მიხაილოვის პროსპექ-
ტზე ხალხს წამოეწია მეორე გიმნაზიის მოწაფეთა მუსიკის
ორკესტრი, რომელმაც მარსელიეზით გაიარა და წინ მოექცა
ხალხს. სახლების აივანები გაქედილი იყო მაყურებლებით
და ყველანი აღტაცებით ვგებებოდნენ მოზღვავებულ ხალხს
და სოლიდარობის ნიშნათ წითელი ფერის ქსოვილები გამო-
ქონდათ ვარეთ.

ხალხი დიდუბის მოედანზე შეჩერდა. წითელი დროშე-
ბის რიცხვა იმატა. აქ მუშებიც ბლომათ იყვნენ. ორატორე-
ბის სიტყვები ქუხდა პაერში და მაყურებლები აღფრთოვანე-
ბული ყუინით და ტაშის ცემით აჯილდოვებდნენ მოლაპა-
რაკეთ.

— ამხანაგებო და მოქალაქენო! რას ნიშნავს ეს უჩვეუ-
ლო სანახაობა? ეს რა საშიში ძახილი გაისმის რუსეთის სა-
ხელმწიფოში: თავისუფლებას! რატომ ტყვიით და მათრახე-

ბით არ უმასპინძლდებიან თავხედ ხალხს? ნუ თუ დაუძლურდენ მტარვალნი? ნუ თუ ტყვია-წამალი გამოეღიანთ? ან ეგებ მართლა შეიგნეს ხალხის ინტერესები და მის საკეთილდღეოდ ზრუნავდნენ. ნუ თუ ხალხის სიყვარულმა ჩაადგინა მთავრობის ის, რასაც ჩვენ ვხედავთ? არა და არა! ეს შიშია, ამხანაგებო, ეს ხალხის ძლიერების შიშით გამოწვეული უკანდახევაა მთავრობისა! მტერი ხალხისა—მთავრობა შეერთა წინაშე აბოზოქრებული ზღვისა. მან უკან დაიხია, რათა უფრო მოიმარჯვოს თოფ-ზარბაზანი. ჩვენ აქ არ შევეკრებილვართ იმისთვის, რომ ვინმეს მადლობა გამოუტყვადოთ. ჩვენმა მარჯვენამ გამოგლიჯა ხელში მთავრობას ეს დროშები, პროლეტარებო, და ჩვენმა სისხლმა შეღება ისინი წითლათ. მადლობა კი არა ზოზლი და მძულვარება მათ, რადგან ჩვენი სიხარული მათი მწუხარებაა, ჩვენი ქირ-ვარამი—მათი ბილწი გულის მალამოა.

ჩვენ უნდა ვისარგებლოთ ამ ერთი ნაფლეთი თავისუფლებით, რომ უფრო გავაძლიეროთ ბრძოლა და მივახწიოთ ჩვენს უახლოეს მიზანს—დავამყაროთ დემოკრატიული რესპუბლიკა. გაუმარჯოს დამფუძნებელ კრებას! გაუმარჯოს რუსეთის რევოლუციას! გაუმარჯოს რუსეთის სოციალდემოკრატიულ მუშათა პარტიას! ძირს მტარვალები!

ხალხი თითქო ბაგეთაგან გლეჯდა ორატორებს მამაცურ ლოზუნგებს და ჰაერში მედგრათ გაისმოდა რამოდენიმე ათი ათასი კაცის ყიჟინა...

დიდუბის მოედანზე ხალხი სამ ნაწილათ გაიყო: ერთი ნაწილი მეტეხისკენ გაემართა, მეორე გოლოვინის პროსპექტისკენ, მესამე კი ნაძალადევი წავიდა. სადამომაკ მოახწია და ხალხი დაიშალა. ხვალ დილის ათ საათზე ნაძალადევი მიტინგი გაიმართება, სოციალდემოკრატიული პარტიის ორგანიზაციის ხელმძღვანელობით.

19 ოქტომბერი. დილის 10¹/₂ საათზე უკვე დიდძალ ხალხს მოუყრია თავი ნაძალადევის მოედანზე. დარი დღესაც ხელს უწყობს ხალხის დღესასწაულს. საუცხოვო სურათს წარმოადგენს კრება ნაძალადევის ხილიდან. ჰაერში ორმოცზე მეტი წათელი დროშა ფრიალებს. დროშები ხალხის შუა გულშია ამართული და ისე სამურათ და მედიდურათ იშლებს, თითქოს თავს დახაროდეს ამოდენა ხალხს და მასთან თავის სიდიადესაც გრძნობდეს.

მიტინგი უკვე დაწყებულია და ორატორები რუსულ, ქართულ და სომხურ ენაზე უხსნიან ხალხს დღევანდელი მდგომარეობის მნიშვნელობას. ხალხი სულ-განაბული უსმენს მათ. ორატორები თავიანთ სიტყვებს რევოლუციონური ლოზუნგებით ათავებენ:

— გაუმარჯოს თავისუფლებისთვის ბრძოლას, ამზობს ორატორი.

— გაუმარჯოს თავისუფლებისთვის ბრძოლას! გრიალებს ხალხი.

— გაუმარჯოს პროლეტარიატს და მუშათა პარტიას!

— გაუმარჯოს პროლეტარიატს და მუშათა პარტიას, გაისმის ხალხის გრგვინვა და თითქო მთელი არემარე ეხმარება ამ ორმოციოთას კაცის ქუბილივით მრისხანე ძახილს...

— ამხანაგებო და მოქალაქენო!

— სიჩუმე, ხალხო, სიჩუმე!

— ამხანაგებო! თავისუფლების შუქს ჯარის კაცთა დახმულ ყაზარმებშიც შეუნათებია. იქაც ვაიგეს სასიხარულო ამბავი და შეგნებული ნაწილი ჯარის კაცებისა ძმურ საღამს და თანაგრძობას უფლის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას და მის დროშის ქვეშ მებრძოლ ამხანაგებს! გაუმარჯოს შეგნებულ ჯარის კაცთ!

ამ სიტყვებმა დაუსახლვრელი აღტაცება, ბავშური სიხარული გამოიწვია ხალხში. ისეც მხიარული პირისხეები რა-

მოდენიმე ათი ათასი კაცისა ბედნიერების ღიმილმა გააშუქა და მძლავრი ხმა აღტაცებისა გულის სიღრმიდან აღმოხდა ერთბაშით ხალხს.

— გაუმარჯოს ჯარის კაცთ, იგრილა ხალხმა.

ისეთ ნაირათ ააღელვა ყველანი ამ სასიამოვნო და საგრძნობელმა ამბავმა, რომ ერთი მეორეს ვეღარ ამჩნევდა და თავის სიხარულის სავსებით გამოხატვას ვერავან ახერხებდა. ორატორები ლაპარაკს განაგრძობდნენ. ტრიბუნაზე ქალარაშერეული ორატორი ავიდა, ქული მოიხადა და ანიშნა ხალხს რომ ლაპარაკი სურს და სიჩუმის დამყარებას უცდის. ხალხმა სული გაკმინდა.

— ამხანაგო პროლეტარებო!

დაიწყო ორატორმა ხმა-მალა. სიტყვები ნაწყვეტ-ნაწყვეტათ გაისმოდა ჰაერში.

ჩვენ ვიგემთ მცირე თავისუფლების ნაყოფი... ჩვენ ამ წუთში ბედნიერები ვართ... მაგრამ ისინი, ვისი წყალობითაც დღესასწაულობს დღეს პირველ გამარჯვებას რუსეთი, ჩვენი მებრძოლი ამხანაგების საუკეთესო ნაწილი ჩვენთან არ არის...

სად არიან თავისუფლებისათვის თავდადებული ამხანაგები! იგინი ციხეში იმყოფებიან, ამხანაგებო. იმათ ვერ გაიზიარეს საერთო მხიარულება... იგინი ჩვენი საუკეთესო ამხანაგებია... ჩვენ უნდა ვუშველოთ მათ, ამხანაგო პროლეტარებო!

— დავისნათ, დავისნათ ღრიალებს ხალხი.

— ამხანაგებო! როდესაც ჩვენ, თავისუფალნი და ბედნიერნი, რიცხვით რამოდენიმე ათი ათასი, შევეკრებილვართ აქ ჩვენ საქმეებზე მოსალაპარაკებლოთ, ქუჩებში კიდევ ჯარები დგას. ქალაქში კიდევ საომარი წესები მეფობს. ვის გაუგონია ასეთი თავისუფლება, ამხანაგებო!

— ძირს საომარი წესები! გრგვინავს ხალხი.

— ჩვენი ძმები, ამხანაგებო, საუკეთესო ნაწილი ჩვენი გლეხობისა დღეს დიდ გასაქირმი იმყოფება. მთელი სოფლებს რევოლუციონური გლეხობისა განადგურება მოეღის. იქ ეგზეკუციაა ჩაყენებული. იქ ყაზახ-რუსთა მთარახები თარეშობს, აწიოკება მოეღის მათ. ჩვენ ვერ მოვითმენთ ამას, პროლეტარებო!

— ძირს ეგზეკუცია! გაუმარჯოს მებრძოლ გლეხობას! გაისმის ხალხის საერთო ყიჟინა.

— ჩვენ წავალთ ნამესტნიკის სასახლისკენ. წავალთ, სანამ გზას მოგვცემენ. სათხოვრათ და სახვეწნელათ როდი მივდივართ იქ! ხალხი, რომელსაც სოციალ-დემოკრატიის დროშის ქვეშ შეუყრია თავი არასოდეს არ იკადრებს თხოვნა-მუდარას! ჩვენ მოვითხოვთ, რომ გაათავისუფლონ ჩვენი დატყვევებული ამხანაგები, მოხსნან საომარი წესები და გამოიყვანონ სოფლებიდან ჯარები!

— წავიდეთ, წავიდეთ! გუჯუნებს ხალხი.

— ჩვენ წავალთ მწყობრათ, წეს-რიგით. ჩვენ დაუძლურებთ ჩვენ მტერს, რომ წეს-რიგი, რომლითაც მას თავი მოაქვს და მუდამ ამყავს, მისი მოგონილი არ არის...

ხალხი დაიძრა. წინ მიუძღვის წითელი დროშები სხვადსხვა სარევილიუცია წარწერებით და დიდებული მარქსის სურათით. საუცხოვო წეს-რიგია. ალაგ-ალაგ მომღერალოთა ჯგუფები რევოლუციონურ სიმღერებს გალობენ. არის აგრეთვე რკინისგზის მუშათა და გიმნაზიელების ორკესტრები და მარსელიეზის დიდებული ხმები უერთდება სიმღერის ხმებს..

აქვალის მეორე ქუჩა ხალხის მდინარემ დაფარა. დასაწყისი და ბოლო არ უჩანს ხალხს. დინჯათ მიღელავს ეს ნამდვილი ზღვა 50—60 ათას კაცისა. უცებ გაისმა ძლიერი ყიჟინა და აღტაცებულმა ძახილმა შეარყია ჰაერი. როგორც

ქარიშხალი დაბურულ ხშირ ტყეში გადაივლის უზმრმაზარ ხეებს და ჩაკეტება საღდაც შორს, ისე ჩაირბინა ხალხის გულიდან ამონახეთქმა სიხარულის გრგვინებამ და მიწყდა საღდაც შორს, სიერცეში.

— ჯარის კაცები, საღდათები! ისინი გვესალმებიან, წითელი დროშები გამოუტანიათ! გაუმარჯოს საღდათებს! გაიძახიან ირგვლივ. ხალხი შეჩერდა. აიყვანეს რამოდენიმე ორატორი და ჯარის კაცთა აღელვებული სახეები სიყვარულით და ალტაცებით მიბრუნდა მათკენ.

ამხანაგებო საღდათებო! მიმართევენ ორატორები და ძლიერი, ქეშმარიტი სიტყვები გულში ხვდება ჯარის კაცთ...

მივალწვიეთ გოლოვინის პროსპექტს. პურღვინის სასტუმროდან დაწყებული ვერის დაღმართის დასაწყისამდე პროსპექტი ხალხითაა დაფარული.

ქუჩა ცხოვრობს, ღელავს, გრგვინავს და ბობოქრობს. ხალხი გაჩერებულია და ყველანი გრძნობენ ამ თვალ უწვდენელ მისაში დაფარულ, თავშეკავებულ სიძლიერეს. ლამაზი შენობის ფანჯრებიდან და აივნებიდან ჩასუქებული, ლაღი და მძღარი, „სუფთა“ პუბლიკა იტყირება და უყვირს უჩვეულო სანახაობა. ხალხი გლოდება. ნამესტნიკთან დღეგაბეზბია გაგზავნილი და პასუხს უტღის 80 ათასამდე კაცი. ხალხი და მთავრობა. აქ ხალხი უიარაღო, მშვიდი და წყნარი, როგორც დროებით დამშვიდებული ზღვა, მაგრამ ზღვასავით ძლიერი და შეუბოვარი, როცა მას ქართველის ქროლა ჩაურბენს და იქ მთავრობა და ჯარი, თოფ-იარაღში ჩსმული, გარეგნულათ ძლიერი და ნამდვილათ კი სუსტი, ულონო წინაშე ხალხის ძლიერებისა. ხალხი იცდის. აქა იქ, ამაყათ ამართულ დროშებთან ორატორები მოსჩანან. მათ ცალი ხელი დროშის ტარისთვის ჩაუტიდათ, მაღლიდან დაეყრებენ ხალხს და ვაჟაკურ სიტყვებს ესვრიან...

დაბრუნდენ დღეგაბეზბი.

— ამხანაგებო! ჩვენ, თქვენი გადაწყვეტილებისამებრ ნამესტნიკთან ვიყავით და მოთხოვნილებები წარვუდგინეთ, მხოლოდ ერთი მოთხოვნილება დააკმაყოფილა მან და ისიც სანახევროთ. ის დაგვიბრდა იმ ტუსად ამხანაგების განთავისუფლებას, რომელთაც მშვიდობიანი პროპაგანდა და აგიტაცია ბრალდება. დანარჩენი კი ისევ ციხეში დარჩებიან. რაც შეეხება სამხედრო წესების მოსპობას, ნამესტნიკმა გვიპასუხა, რომ სანამ გაფიცვას არ მოხსნით სამხედრო წესები ძალაში იქნებაო. ეკუთვნილებო ამ ნაირი პასუხი მოგვცა მან და დაგვიბრდა შუამდგომლობას აღვძრავ უმაღლესი მთავრობის წინაშე ყველა ამის შესახებო. შესწყვეტო თუ არა გაფიცვას, ამხანაგებო?

არა, არა! ივრიალა ხალხმა.

— მაშ გაფიცვა ისევ ძალაში, რჩება.— რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის თფილისის ორგანიზაციის ბიურო მიტინგს ხურავს და გიცხადებს, რომ ხეალ ნაძალადევი, იმავალაგს, საღაც დღეს იყავით შეკრებილნი, მიტინგი ხელ-ახლა დაიწყება დღის 10 საათზე. ხალხი დიშალა.

(დასასრული იქნება)

მ. მ.

რ უ ს ე მ ი.

რუსეთის უკანასკნელ ძველა მოსილ მოძრაობაში „ძველმა დედა-ქალაქმა“ დამსახურა ზირველობის სხელი. არავის ეკონა თუ მოსკოვში, რუსეთის ტულში, ამდენი რეკლამურიონური ძალა ინახებოდა. წარსული უმოქმედობა და ინდაფერენტისში, რასაც

ძალიან უსაუგადურებდენ ამ ქალაქს, გამოვიდა მან და დაემტკიცა ქვეყნას, რომ ისიც, როგორც მთელი საუკეთესო რუსეთი, მზათ არის შედგრათ ებრძოლოს თვითმშობრებელ მთავრობას. მოსკოვის არეულობას, როგორც მეთხველმა იცის, მოყვა თითქმის სავროთო გაფიცვა რვინის ტხეების და ამ გვართ სხველმწიფოთს ორგანიზმის არტრებიუბო სისხლის მიმდინარეობა შეჩერდა. უკეთესი მერმისისათვის შებრძოლმა ხალხმა ძალ-ღონე მოიკრიბა, ერთხელ კიდევ შეებრძოლა „სხველმწიფოთს ძირითად შეურუქველ ზრინებებს“ და შეარეოა კიდევ. მან ძალით გამოკლიფა მთავრობას თავისუფლების ხელუთი გასისხლიანებულ ხელებისკან. შიშმორეულმა მთავრობამ „უბოძა“ თავის „ერთგულ ქვეშევრდამთ“ სიტყვის, სვინდაისის, კრებების და კავშირების თავისუფლება და ზიროვნების ხელშეუხელობა. გაფართოვა აგრეთვე სხველმწიფოთ სათათბიროს უფლებები და „ფართო კონსტიტუციის“ უხრუნველ მეფობა ზრინებები და აშქარა. როგორც ეს თავისუფლებები და ეს კონსტიტუცია — ჩვენ დღესაც კარკათ გხვდებათ, ხოლო მომავალი უფრო ნათლათ დგანახებს. ახლა კი გავითვალისწინათ, რა მოყვა მთავრობის ასეთ დაბრალურ ნაბიჯს. გამოვიდა თუ არა სისხსრული მანიფესტი რუსეთში ერთ წუთში შედარებით თავისუფლათ ამოისუნთქა, მაგრამ შიხლოთ ერთი წუთი გავრძელდა ეს ბედნიარება. ამ ბედნიერ წუთს მოყვა ისეთი უბედური დღეები, რომლის მსგავსი თითო რუსეთსაც არ ახსოვს. სხველმწიფოთს უკვლა კუთხეებში თავი წამოყო იმ სხიხლანამ ელექტრებში, რომელთაც ჩვენ აქამდე შიშით „ძნელ ძაღებს“ ვუწოდებდით, ხოლო ახლა, ცოტა უფრო გათავაშეაღუნა, პოლიციას და მის დამაქმებს დაეჩქვებო. ამათი შეცდინებობით თითქმის ყველა ქალაქებში შესდგა შესაფერათ მოწეობილი ბრბოები, რომელთა დევიზს „დაწვი, გახანდგურე, იჭურდე და ინაჯრდე“ შეადგენს და რომელთაც სვინდის-ნამუსი საღებ-მიცემო საჭონლათ გაუსდათ. უნდა გამოავტუდეთ, რომ ამთთვის მართლაც რომ სუფიფეს ზიროვნების ნამდვილი ხელშეუხელობა და სიტყვის, სვინდაისის, კრებების და, ასე გასიხვეთ, მოქმედების თავისუფლება. ასეთი „შებრძოლი რა-ზმების“ შეზებით დღეს მთელი რუსეთის საუკეთესო და უმწეო ნაწილი შიშში და განსდღელში იმყოფება და ყველგან უღანსაულო ხალხის სისხლს იღვრება. დეპუტების სანახელი ამბავს მოაქვს რუსეთის უკვლა კუთხეებიდან. ჩვენმა მეთხველებმა, ალბათ, უკვე იცინა ამ დეპუტების შინაარსი, მახუნდავათ ამის ჩვენ მანინ მოვიყვანთ აქ რამოდენიმე დამახსიათებელ ამბავს, ტუფერათის სხველებით გადმოცემულს. ამ ქალაქებში, სადაც მტხორებლების ნაწილს ებრავლები შეადგენენ, დაუნდაბრლათ ახანდგურებენ ამ ხალხს ხოლო იქ სადაც, ბრელი ძღვების სავალდოთ, ებრავლები არ არიან, გამანადგურებელი მოძრაობა ზიროტი-ხელიტანების რეკლამურიონურების წინააღმდეგა შიმართული... მარბუზალში 21 ოქტომბიდან დაიწყო ებრავლათ ქონების აწიოკება. „ბაძარცვს“ ებრავლების მომეტეული ნაწილი და მრავალი სხელი. მთავრობის მოხელეებმა ვითომდა მიიღეს სავწარო დონისძებანი, მაგრამ მხოლოდ ხალხის დასანახავით, თორემ ნამდვილათ სრულად არაფერი არ იხრუნეს“ (დებ.) რეკლამურიონური მოძრაობით განთქმულ იანოფოფოფისესსკში „ებრავლათ აჯლება დაიწყო. მრავალი სხელი და მღაზიან აოხრებელი და გაძარცვლია. მოკლულნი და დაჭრილნი არიან. ბრბო თეთრი ნიშნებით და ხელმწიფის სურათით, ქუჩებში დადის.“ (დებ.)—იკევი სანინლათ აოხრეს და აიკლეს ებრავლები.—ოდესში სავწარელი სისხლის ღურა გამართეს ხელიტანებმა, ებრავლები სულ მთლათ აწიოკეს. ზეტურბურგში 24 ოქტომბერს ებრავლების ასაკლებათ ეზადებოდენ. ხელიტანების წინააღმდეგ საბრძოლველ რაზმებს ადგენდენ. ნიოლავეში აიკლეს და გახანდგურეს ებრავლები. დონის როსტოვში ხელიტანებმა სანინლათ აოხრეს ებრაველი მტხორებანი. სურავში 20 და 21 ოქტომბერს ებრავლები გახანდგურეს. კოლდევში

რა დღე და დამის განმავლობაში არეულა ებრაელების მათგან და სასაქონლო უფლებების დაცვაში, ვლადიმერში, ბასმუტოვი და სხვების ახორციელება. გრადანში გააკრეს მოწოდებანი, რომლებიც „ქმისა და მართლ-მადიდებელ აზიანებებს“ ებრაელების ასაკლებათ წიგნში.

მოსკოვში 21 ოქტომბერს, დამის 11 სათბურე, როდესაც ხალხი თავისუფლებისათვის შებრძოლათ დასაფლავების შემდეგ უკან ბრუნდებოდა, ხულიგანებმა და კახაკებმა თოფები დაუშინეს. მოკლეს 6, დაიჭრა 20. 22 ოქტომბერს ხელისუფლებამ მიმავალ მუშებისა და სტუდენტებს თავს ესხმან. — „ნოვგოროდის ხალხის სახელით ხელმწიფე იმპერატორს დეპუტატი გაუგზავნეს; ქალების გიმნაზია მკრეხთ განადგურეს. — რაზანში ხელისუფლებამ თავს დაესხნენ კლუბის სადგომს, სადაც მიტინგი იყო გამართული, შენობას ცეცხლი წაუკიდეს. ხალხი და ორატორები დიდის გაჭირვებით განთავსდნენ. „ხელისუფლებამ პატრიოტული მანაფისტრაციის გამართეს და ებრაელების მძალხებით თითქმის მთლათ დაარბიეს.“ — მოსკოვში „პატრიოტული საინჟინერო სასწავლებელს შემოკლეს და ჩაქოდა დაუშინეს“; სტუდენტებმა, რასაკვირვებლათ თავის დაცვაში მონაწილეობა და ბრძოლა თოფებით დაუშინეს, მაგრამ თავის დაცვაში ბოროტ-მოქმედებთ ჩართულნი დასასწავლებელს კარს შემოკრეს „გახვანა რაზმში და ჩაქოდა ჯარა. სტუდენტები მომწვევდნენ არან“...

ასეთი შინაარსისა დეპუტატი რუსეთის თითქმის ყველა ქალაქებიდან. ზოგიერთ ადგილს პატრიოტ-ხელისუფლების სიმხედრს უმწვერვალეს წერტილადვე მიუხედავად, მაკალითა, ტომსკში მომხდარი საშინელება უფროსადვე სიმხედრს აღემატება და მისი წარმოდგენაც შეუძლებელია. ტომსკიდან მოსულ დეპუტატს ჩვენ ცალკე ვებუდნათ ამ ნომერში.

ერთ-ერთი გუთხე, საიდანაც სასიამოვნო და დამამშვიდებელი ამბები მოდის—ფილანდია. აქ ერთი წყნითი სისხლიც არ დადგრილა, მაგრამ, მიუხედავად ამ გარემოებისა, რუსეთის გერცერთმა გუთხემ ვერ გამოთქმის ისე ეს პატარა თავისუფლება, როგორც ფილანდიაში. ეს ამიტომ რომ აქ თვით ხალხმა ჩაიგდო ხელში მართლა განთავისებების საქმე და ერთ წაშლა გააუქმა მთარაობის უკლები დაწყებულა. როგორც დეპუტატი გადმოგვცემდენ თავიანთ-აღნიშნულ რეკლამებშია ჩაიგდეს ხელში, და, თითონ შეუდგენ ქვეყნის მართლა-გამგებობას, მათ შეაარადეს ხალხი, დაუყენეს თავიანთი ჯარის უფროსები და მოხელეები, და ამგვართ, მთელი ძალა მათ მხარეზე გადავიდა. ობალენსკი ჯარშიანი გუთხე გამოსიტუმრეს და თითონ კი განახლებული და მშვიდობიანი ცხოვრება დაიწეს. მთარაობამ კერავთარნი რეპრესია ვერ იხმარა ფილანდიის წინააღმდეგ მანათვესტით „უბოძა“ ის, რაც ხალხმა ფაქტიურათ მოაპოვა. ასეთათა მოკლეთ რუსეთის დღევანდელი მდგომარეობა.

კომპუნისტვის დახოცილება

ა. არნუხი.

(თარგმანი)

ქალი მოიხადეთ—კომუნის წამებულეებზე გელაპარაკებო!

რამდენი იყენენ ისინი?—მათი დათვლა არვის ძალუძს!

ამაზე თქვენ შეეკითხეთ პარიზის ქვაფენილს, ლაბრას კახარების ყუმბარებს, ლიუქსემბურგის ბაღს, შამონის სიმბოლოებს, შატლეს, პერ-ლაშეის სამარების გასისხლიანებულ ფილაქნებს, სასაფლაოებზე გადაქცეულ მწვანე ბაღებს, სადაც ახალ მიწა მიყრილ საფლავებიდან დამ-ლამობით მომავლათ ხრილი იხმოდა.

სისხლის ღარი დიოდა. მდინარე სენა წითლათ შეღებულ-იყო. დახოცილთა გვამები ერთმანეთზე შეხორცებული ეყარა

ქუჩებში რამდენიმე ათასი ოთხკუთხედ საყენის სივრცეზე, ვერსალის ზარბაზნების თელები მთლათ გაითიზნილი იყო ტალახით გამზარი სისხლით და აღამიანის ტენის ნაკუწებით. ხუთმეტ დღეს იყო განუკითხავი ქლუტა. პარიზი უზარმაზარ საყსობოთ გადაიქცა.

როცა ყოველივე გათავდა, დიდებულ ქალაქს აკლდა ასი ათასი მუშა.

მოკლული, ტყვეთ წყავნილი, გაქცეული. ზოგიერთი ამქრებიდან ერთი კაციც აღარ გადარჩენილა. ამას ამოწმებს თვით მუნციკიპალური საბჭო ერთ ოფიციალურ ანგარიშში.

ქეშმარტათ, ნადიმი იყო ეს საფრანგეთის ბურჟუაზიისა. ჩვენ დიდ გენერლებს დღესაც კი პირზე ნერწყვი მოსდით ერთ მის მოგონებაზე.

ტიერი—ეს საზიზლარი ქონდრის კაცი, თიქოს გაყმაწვილდა, რა რომ ამ ხალხის სისხლით საყენი ვანაში იბანა.

არაფერი არ დაუზოგავთ კაბიჭალისტთა ამ ორგინისათვის. საუტხოვო ნადიმი იყო. ჟღერდენ დედაკაცებს, ახალ-გაზღვებს და მოხუცებს, დედებს ბავშვებითურთ, ბავშვებს უპატრონოთ, და კიდევ ამაზე უფრო სასიამოვნო ის იყო, რომ ხოცდენ უიარაღოებს,—მოხუცთ, ავადმყოფთ, მომაცდავთ, გოსპიტლებში ქრილობა შეხვეულთ შტიკებზე აგებდენ და სარკმლებიდან სისხლის მორევში ისროდენ, როგორც ლეკვებს, რომლებიც წკავიან და კმუიან.

ლიახ, ეს საუტხოვო რამ იყო!

უმსგავსი ჟურნალისტები და ზნეგაფუქებული ქალები დარბოდენ შვედარი გვამების სანახავათ; იყო ასეთი შემთხვევებიც, რომ ტურფა ქალები ქოლგის წვერს ჩრიდენ ჯერ ისევ ცოცხალი ხალხის ღია ქრილობებს.

ყოულ ფავრს, ამ ყალობი ქალადლების ოსტატს, მიღერის სისხლში მთლათ შეღებილს, განცვიფრებაში მოყავდა ქვეყანა თავისი თავის გაათორებულ ქვეყდან შეშლილის სანახაობით. მონარქიულიმ ევროპამ, რომელმაც გაქცეულთა გაცემაზე უარი უთბრა, შეარტყინა იგი.

მარკოზ ვალიფე ჩეხდა მითომ, რომ წამხდარი კაცი იყო.

—ჩემს ქუჩაზე დღესასწაული დადგა! ამბობდა ხოლმე ის. მას ეგონა უსათუოთ, რომ ქმრის სიაცაკე დაჩრდილავს და დაავწყვიტინებს ხალხს ცოლის გარყენილებას, რომელიც ყოფილ იმპერატორიც ეგვენიას მეტოქე და პირის ფარეში იყო. ვინუა, სიზი, მაკ-მაგონები და სხვანი იმპერიის გენერლები, უბრუნებდენ უიარაღო ხალხს თოფის სროლის სახით მიუჯლოგუნებს, რომელიც მათ ძღვევა-მოსილ პრუსიიდან მიიღეს კეფაში, რადგანაც იგინი მათი სხეულის სხვა ნაწილს ვერა ხელადდენ და ამიტომ არც შეეძლოთ სხვა ადგილას გაერთყათ.

ალექსანდრე დიუმა — შვილი ზნეწამხდარ ქალების მომღერალი; დამცველი საკუთრების, ბურჟუაზიული ოჯახისა, იმ ოჯახის, რომელიც სიმრუშესა და საროსკობო სახლზე დაწყარებული, აცხადებდა, რომ „კომუნარის დედალი მხოლოთ მაშინ გაეს ქალს, როცა იგი ყელ გამოჭრილია“.

ვინიო, „საზოგადო სიკეთის“ მთავარი რედაქტორი და ტიერის საყვარელი მეგობარი იკვებდა, რომ მან მოკლა საკუთარი ხელით ოცდა ათი ფედერალისტი, დატყვევებულთა ბოროლი შეყრილთა ან დაქრილთა რიცხვიდან, რასაკვირველია.

ეროვნულმა კრებამ, რომელიც თითქო იწოდა მოუთმენლობისაგან, რომ რაც შეიძლება ჩაქრა ამოსერილიყო ამ სისხლში, სამადლობელად ადრესს უგზავნიდა ვერსალის ჯარს და ერთხმათ, გარდა ერთი წვერისა, აცხადებდა, რომ ხალხის ჯალათები „სამშობლოს მხსნელნი არიან“.

„Paris Journal“-ში 1871 წ. 5 ივლისს დაბეჭდილი იყო შემდეგი დიალოგი:

—„ბავშვებო, რა უფრო გენატრებათ სანახავათ: ნანგრევები თუ მოკლულთა გვამები?“

—„მკვ, ერთი და მეორეც, დედოფლო, ერთი და მეორეც!“

—„მაშ, აი რა ვქნათ, ჯერ მკვდრების სანახავათ წავიდეთ... მხოლოდ საუზმეზე კი—ბევრს ნურას გამოუღებთ.“

—„არა უშავს რა, დედოფლო, ჩვენ თითო ნაჭერ პურს თანაც ვიგულავთ!“

—„ძალიან კარგი და თუ მეტათ არ დავიღალე, დესერტის მაგიერ ცეცხ-წაჭიდებულ შენობების საყურებლათ წავიდეთ.“

ბავშვებმა სიხარულით ტაში შემოკრეს.

რა საუცხოვო სურათია ბურჟუაზიისა, მისგანვე დახატული!

მკვ, ქალებო! გვამები, რომლებს სანახავათაც თქვენ მიხვალთ, ეს გვამებია იმ ხალხისა, რომლის შრომაცა ქმნის თქვენს ფულუნებას და რომელიც ამოკლიტეს იმისთვის, რომ მან ველარ შესძლო იმის მოთმენა, რომ მისი საკუთარი ქალიშვილები სიმშობის და პროსტიტუციის მსხვერპლნი უნდა გახდარიყვნენ, ან და თავისი თავი საკუთარი ხელით უნდა მოკლათ.

* *

მთელი ხალხი მომწყვდელი იყო თავისივე ქალაქის კედლებში. გამოსავალი არსაით ქონდა, რადგანაც კარებს მოკაემირეთა რაზმები—ვერსალელები და პრუსიელები და-რაჯობდნენ.

და, აი, ამ ხალხს გამძვინვარებული რეაქცია უყვირის:

რაც უნდა ქნა—შენ მაინც დაღუპული ხარ! თუ შეგიპყრეს იარაღით ხელში, შენ მხოლოდ სიკვდილი მოგვლის! თუ იარაღს დაყრი—მაინც სიკვდილი! თუ დაეცემი და ითხოვ შებრალებას—სიკვდილი! საითაც უნდა მიბრუნდე, საითაც უნდა გაიხელო, მარჯვენა, მარცხენა, წინ უკან, მალა, ძირს—სიკვდილი! შენ არამ თუ მარტო კანონის გარეშე ხარ, კაცობრიობის გარეშე ხარ, ვერც ხნოვანება, ვერც სქესი ვერც გიხსნის ვერც შენ და ვერც შენიანებს. შენ მოგვლავენ, მაგრამ უმალ შენ დასტკბები შენი ცოლის, დედის, ქალების, ვაყების, ძუძუმწოვარ ბავშვების სიკვდილის ტანჯვა-ვაყების სანახაობით.

სიკვდილი! სიკვდილი! სიკვდილი!

გუშინ პრუსიელს ეალერსებოდნენ: ტყვეთ მყოფს მას კვებავდნენ და ყოველგვარ ყურადღებას აძლევდნენ; დაჭრილს ნაზი მზრუნველობით ექიმობდნენ და ცხეც უნდა მოქცეულიყვნენ—ეს იყო ადამიანი, თუმცა ამ შემთხვევაში ის წარმოადგენდა მხოლოდ უღიერ ძალას, რომელიც დინასტიურ სიძულვილს და პატივისმოყვარობას ემსახურებოდა. ქუდები ძირს ბისმარკის მიერ წასისინებულ შრისხანე ქაფაქის წინაშე. ჟიულ-ფავრი წავა ამ დიდი კაცის ფეხთ წინაშე ცრემლების საფრქვევით. ტროშიუ და ტიერი ბენდიერნი იქნებიან, თუ მათ ეღიროსებათ ომის შემდეგ ხელი ჩამოართვან მას, რომელმაც გასრინა რევოლუცია საფრანგეთში. შენ კი, საფრანგეთის მოქალაქე, უფლებისა და სიპართლის დაცვისათვის ამდგარო, გუშინ გამათხსირებელ ომიდან პარიზის დამცველო, როცა ვილჰელმი ებოტინებოდა იმპერატორის გვირგვინს, რომელიც ბონაპარტს სედანის ტაღახში ჩაუვარდა, შენ, რომელმაც გსურს დაამყარო ხალხთა შორის ძმოზა და მთელი ქვეყნის სოლიდარობა, შენ, რომელიც ოცნებობ საფრანგეთის და მთელი კაცობრიობის ბენდიერებაზე. შენ, რომელიც

ფიქრობ დაამყარო შენი სამშობლოს სიდიადე ისეთ საფუძვლებზე, რომელთაც შექმლოთ უზრუნველყოფნ მთელი მსოფლიოს ბენდიერება, შენ ხარ უკუგდებული, შენ ხარ საზიზღარი!

შენთვის არ სუფევს სამართალი.

შენი ხელი იწვევს ზიზღს და თუ შენ გაუწვდიდი მას თანაგრძნობის სათხოვნელათ, წაგჭირდენ და პირშიც მოგაფურთხებენ.

სიკვდილი შენ, აჯანყებულო! სიკვდილი შენ, სოციალისტო! სიკვდილი შენ კომუნარო! სიკვდილი შენ, შენს ცოლს, შენს ბალებს!

სიკვდილი! სიკვდილი! სიკვდილი!

მაგრამ ვინ იყვნენ ესენი, რომელთაც გაბატონებულ კლასების წითელ-კანიან წარმომადგენელნი ასეთ შეუფერებელ სიხარულის კივინით აკრავდნენ სამარცხენო ბოძებზე? ვინ იყვნენ ისინი, რომელთაც ბურჟუაზია, თითქო ველურ კაცის მკამელების მსგავსათ ხოცდა ისეთი გამხეცებით, რომლის მსგავსი დღემდის ჯერ არ მოხდარა.

მხოლოდ რამდენიმე სახელი მოჩანს ამ სისხლის ტალღების ზედა პირზე; მათ დევნის რეაქციონურ ენებათა, ეგოისტურ ინსტინქტთა და შურის ძიების შიშის ქარიშხალი.

ჩაუყვირდეთ ამ ხალხს, რადგან მათი მეოხებით შეიძლება ვსაჯოთ იმ დანარჩენ აუარებელ უსახელო ხალხზე, რომელიც ისტორიის შეკითხვაზე უბასუხებს:

„ჩემი სახელია—ხალხი!“

აი, პირველ ყოვლისა

დელეკლიუზი,

მოხუცი, გათვრებულ თავით, გამხდარი, ენერგიული სახით, და ამაყი გამომეტყველებით: მაგალითი პატიოსნებასა და უანგარობისა, იაკობინელი, თითქო კონვენტის დროის ხალხის მოდელზე გამოჭრილი, რომლის უკანასკნელი, მაგრამ არა ნაკლებ მშვენიერი წარმომადგენელი იყო იგი ჩვენ დროს. იგი მთელ თავის სიცოცხლეში განუწყვეტლივ იბრძოდა მისთვის, რასაც იგი რაცხდა სიპართლეთ და ქემარტიტებათ.

ვერც დამარცხებამ, ვერც დევნამ—იმპერიის დროს ის კიენაში გავზავნეს*)—ვერც ფიზიკურმა და ზნეობრივმა ტანჯვა-ვაებამ, ვერც ხნოვანებამ, —ვერაფერმა ვერ შეძლო მისი რწმენის და საქმისადმი უსაზღვრო სიყვარულის შესუსტება.

რომ უკეთესი სამსახური გაეწია რევოლუციისთვის, მან უარყო ოჯახური ცხოვრება, ცოლი არ შეირთო და ცხოვრებდა დედასთან და დასთან ერთათ.

მას არას დროს ჩვეულებათ არ ქონია არც ყოყმანი, არც დასუსტება და გასინჯეთ, რომ დალაღვაც კი არა. იგი ცხოვრებდა და მოკვდა უშიშრათ და უებროთ.

მაგრამ განსაკუთრებით მშვენიერი იყო მისი ბოლო.

იგი გავზავნეს ჯერ დეპუტატთა ბორდოში, შემდეგ კომუნარში ამოარჩიეს და შეუდრეკლათ გამოცხადდა იქ, სადაც მას ხალხი იწვევდა.

მაშინ, როცა ის იმ თაობას ეკუთვნოდა, რომელიც გზადენთილი იყო ერთიანობის იდეებით, მთავრობის დიქტატურის აჭრებით, ღრმათ წამდა სახელმწიფოს ძალა და სოციალურ კითხვებს ნაკლებ იცნობდა, მეტათ ჩქარა უნდა შეენიშნა მას, რომ საქმე, რომელსაც იგი თავს წირავდა—კო-

*) ე. ი. კატარგაში.

მუნის საქმე—ძირიანაა ეწინააღმდეგებოდა ზოგიერთ მის ძვირფასს რწმენებს.

მაგრამ დელეკლიუზი თავის საკუთარ რწმენებზე მაღლა რევოლიუციის აყენებდა. ამ რკინის ადამიანში არ იყო იოტის ოდენა დოქტრინერობა იგი იყო ფანატიკოსი და არა დოღმატიკი. ის არ ეკუთვნოდა იმათ რიცხვს, რომელნიც რევოლიუციის ერთს ფორმულაში ათავსებენ და გაიძახიან: „ჩემ ეკკლესიის გარეშე ხსნა არსად არის“!

აი რატომ იყო, რომ თუმცა ის უწინ არ ემბრობოდა კომმუნარების ყველა მისწრაფებებს; თუმცა ზოგიერთ ამ მისწრაფებათაგანი ან პირდაპირ ეწინააღმდეგებოდა იმ პოლიტიკურ რწმენებს, რომლებსაც დელეკლიუზმა მთელი სიცოცხლე შეწირა, ან არა და, ეს მისწრაფებანი საკითხების ახალი მხარეების გამოაშკარავებით ბადავდენ ექვსა და გაურკვევლობას მის თავში, რომელიც დანჯეული იყო სულ სხვაგვარ წარმოდგენებს,—მარა მანც სიმართლე უნდა ვთქვათ: მან ნათლათ შეიგნო კომმუნის პროგრამა, იგი შეეთანხმა მას და მიიღო ყველა მისი დასკვნები მთელი მათის ძლიერებით.

მისი ორგანიული, შეზრდილი სიმპატიები არ იზიდავდენ მას კომმუნისაკენ, მაგრამ იქ იყო ხალხი და იქ იყო მისინებაც და დელეკლიუზმაც სტოიკური სიმტკიცით მოიხარა ქელი მის წინაშე.

დელეკლიუზის გვერდით იმას ისევე დიდებული ერთი ადგილი უჭირავს, თუმცა სრულებით მისი მოწინააღმდეგეა.

3 ა რ ლ ე ნ ი.

შვილი ხალხისა და საკუთარ ფიქრების ადამიანი. ის დაიბადა 1839 წ. სენის და მარნის დეპარტამენტის ღარიბი გლეხის ოჯახში. მეტამეტე თუ მეთოთხმეტე წელს ის მივიდა პარიზში და აქ ერთ წიგნის ყდის დამკაზმელს შეგირდათ მიეგარა.

მაშინ მან წერაკითხვაც არ იცოდა, მაგრამ მას ისეთი ენერგია ჰქონდა, რომ შესძლო თავის თავთ განვითარებულიყო, და რა წაშს ქარხანაში თავისუფალ ღროს ხელთ იგდებდა, სულ თავის გონებრივ განათლებას ანდომებდა.

დელეკლიუზი, კაცი ბურჟუაზიული ჩამომავლობისა, იაკობინურათ აღზრდილი, წარმოადგენდა ძველი რევოლიუციონერის ტიპს, რომელიც სოციალიზმს იმიტომ მიემხრო, რომ იგი გულწრფელათ ემსახურებოდა ხალხის საქმეს, სამართლიანობას.

ვარლენი კი, პირიქით—ახალი ღროის რევოლიუციის განხორციელება. ის მთლათ მებრძოლ სოციალიზმს ეკუთვნის და მის წარმომადგენელთა შორის ვარლონის სახე მუდამ ბრწყინვალე კეთილშობილი, გულის ამაძგერებელი დაარჩება.

იგი შეუდგა თავის რევოლიუციონურ მუშაობას, როგორც მათავე წიგნის დამკაზმვე მუშათა საზოგადოებისა. შემდეგ მან დააფუძნა პირველი სოციალისტური სამხარულოები პარიზში.

და ბოლოს, იგი შეიქნა ერთი უპირველესი წევრი, დაულაღვი ავტატორი და საუკეთესო მოღვაწე ინტერნაციონალისა საფრანგეთში.

ესლაც ახსოვთ მისი ამაყი და თამამი ყოფაქცევა, ლოც ნაპელონ შესამე, რაკი დარწმუნდა, რომ მას არ ძალუძს არც მოხიბლვა და არც მოტყუება, არც ინტერნაციონალის ჩამოგდება, გადასწყვიტა მასთან ბრძოლა მის მოსასპობათ.

პირველად მე ვარლენი „მარსელიეზის“ რედაქციაში გავიცანი.

არას ღროს არ დამავიწყდება მისი ქაბუკი მშვენიერი სახე, რომელიც უკვე თეთრი თმით იყო დაფარული, ვერ

დავივიწყებ მისი შავი თვალების ღრმა გამომეტყველებას, მის გულ ჩათბობილ და სწორ ხმას და ღირსებით საცხე მის მიხვრა-მოხვრას.

მას არ უყვარდა ბევრი ლაპარაკი და არას ღროს მოთმინებიდან არ გამოდიოდა. მასში შეერთებული იყო გმირის გრძელ-სულოვნება და მოაზრის მელანხოლია.

ვარლენის როლი კომმუნაში ყველასთვის ცნობილია.

ეს იქ ცოტას ლაპარაკობდა და ბევრს აკეთებდა, განსაკუთრებით ის ჯურღთან ერთათ ფინანსთა აღმინსტრაციაში მუშაობდა. მაგრამ შემდეგში ინტენდანტობაზე გადავიდა, სადაც მას სახესებით შეეძლო მოეხმარა თავისი დიდი ორგანიზატორული ნიჭი.

ვერსალელები რომ პარიზში შევიდენ, იგი უკანასკნელ ღრონის ძიებამდე გმირულად იბრძოდა, გათავებისას კი ის კომმუნის დამარცხებლებმა ტყვეთ წაიყვანეს.

უკან ხელეგაკარგლს, ტალახით, ფურთხით და სისხლით შეღესილს იმას ორ საათზე მეტ მონმარტრის ქუჩაზე დაატარებდენ; გარს ეხვეოდა სულ-მდაბალი ბრბო, რომელიც მას მხეცურად სცემდა და ლანძღავდა,—ამით უნდოდათ მტრების დამატბობელი სიმხეცით მისი სიკვდილის წინა მობედი აგონია გავგრძელებინათ.

მაგრამ ხანგრძლივმა წამებამაც ვერ შესძლო მისი მედგარი ბუნების შერყევა.

მის სახეზე სრულებით არ იხატებოდა მოუთმენლობა, რისხვა, ან სისუსტე,—ის გაფითრებული და წყნარი, სიტყვა წარმოუთქმელათ, დინჯად, ავლებდა თვალს თავის ჯაღათებს.

ბოლოს, როგორც იქნა, ტყვიებმა შეწყვიტეს მისი ტანჯვა-წამება.

ის იმდენათ დიადი იყო თავის უშიშრობით, რომ მისმა მტრებმა და ჯალათებმაც კი ვერ შესძლეს ეს უარყოთ.

აი, ამღროის ერთი რეაქციონურ ჟურნალიდან მივლათ ამოღებული ამბავი მისი სიკვდილის შესახებ; „ლაფიეტის ქუჩაში დატყვევებული ვარლენი, მონმარტრისკენ წაიყვანეს.

„ხალხის გროვა თანდათან უფრო და უფრო იზრდებოდა, ანე რომ დიდი გაჭირებით მონმარტრის სიმალღეთა ძირს მიადწიეს. აქ ტყვე წარუდგინეს რომელიღაც გენერალს, რომლის სახელიც მე აღარ მახსოვს. მორიგი ოფიცერი მიუახლოვდა მას, რაღაც ჩასჩურჩულა და მანაც პასუხად ეს სიტყვები წარმოსთქვა: „იქ, ამ კედელს უკან“.

„ამ ოთხი სიტყვის გარდა სხვა ვერაფერი გავარჩიე მათს ლაპარაკში და თუმცა მათს აზრში ეჭვის შეტანა არ შეიძლებოდა, მაგრამ მანც მინდოდა მენახა ბოლომდის სიცოცხლის უკანასკნელი აქტი ერთ ამ საშინელ ღრამის შემქნელთაგანისა. მაგრამ საზოგადოების შურისძიებამ სხვანაირად გადასწყვიტა.

„როდესაც გასამართლებული დანიშნულ ადგილზე მიიყვანეს, მოისმა ვილაყას ხმა, რომელსაც მაშინვე სხვაც მრავალი აყვა: „ძლიერ ადრე! კიდევ გავატაროთ ეგ!“.

„სვედიანი პროცესისა ხელახლა დაიძრა, მივიდენ როზეს ქუჩაზე, მარა მასზე მოთავსებულმა მთავარმა შტაბმა პროტესტი განაცხადა დასჯის წინააღმდეგ“.

„ამ აუარებელი ბრბოს თანხლებით, რომელიც თითქმის ყოველ ნაბიჯზე უფრო და უფრო იზრდებოდა პროცესისას ხელახლა მონმარტრისკენ დაბრუნება მოუხდა“.

„სურათი სულ მეტათ და მეტათ უბედურების მომასწავებელი ხდებოდა: ამ კაცმა, თუმცა თავიდანვე იცოდა რა ბედიც მოელოდა, მაგრამ ის ისეთის სითამამით და მედგარი ნაბიჯით მიდიოდა, რომ მნახველი უნებურათ იტანჯებოდა

ლა ამ ხანგრძლივი აგონიის დანახვაზე, მიუხედავთ იმ დანაშაულობათა, რომელნიც დასჯილმა ჩაიდინა.

„მაგრამ, აი, როგორც იქნა დასჯილი მიიყვანეს სასჯელის ადგილას. იგი კედელთან დააყენეს და სანამ აფიცერი ჯარის კაცთ სასროლათ დააყუბდა; ერთმა მათგანმა, რასაკვირველია, უტოლინარობის გამო, ჩანახი გამოსწია, შავრამ თოფმა უმტყუნა. იმავე წამში იგრიალეს თოფებმა და ვარლენიც დაეცა.“

„მაშინვე მივივდენ მასთან ჯარის კაცნი, რომელთაც კიდევ ცოცხალი ეგონათ და თოფის კონდახებით დაუწყეს უწყალოთ ცემა: „ხომ ხედავთ; მკედარია, თავი დაანებეთ!“ უთხრა აფიცრმა.

ასეთია მოთხრობა მტრისა, ერთი იმ გარეულ მხეტა-განის, რომლებიც სიხმეცით დაეცნენ დამარცხებულ ხალხს და დასჯას ისე ესწრებოდნენ, როგორც დღესასწაულს.

თუმცა ეს მოთხრობა განძრახ რბილათ არის გადმოცემლი, მაინც ჯალათთა საზიზღარ სისასტიკეს და მათი მსხვერპლის გმირობას უკეთ გადმოგვცემს, ვიდრე ეს მთელ ტომებათ დაწერილ წიგნებს შეეძლო.

ეს ცოცხალი სურათია, რომლის დაიწყებაც შეუძლებელია.

ასეთი იყო ვარლენის ბოლო, რომელმაც თავისუფლების და სიმაღლის სამსახურში წამებით დაავიკრავინა თავისი სიცოცხლე.

ასე დიდხანს მიტომ შეეჩერდი ამ ორს სურათზე, რომ ეს ორნი სრულათ ხატვენ კომუნალისტურ მოძრაობის ორსავე მხარეს, და შეიძლება მათ პარიზის კომუნის ორი კუთხე უწოდოთ.

დელეკლიუზი — ეს ბურჟუაზიული იაკობინელია, რომელმაც დაივიწყა თავისი ჩამოაგვლობა, აღზრდა, ინსტიტუტები და კასტიური ტრადიციები, გახდა სოციალისტი, რომ ხალხს შეერთებოდა, და მასთან ერთათ წასულიყო სოციალურ თავისუფლების დასაპყრობათ.

ვარლენი, — ეს თვით ქაბუკი ხალხია, რომელსაც ალუმარათეს თავი, იპყრობს მეცნიერებას; და გმირული გატაცებით მთლათ სოციალურ რევოლუციას ხატავს. ის თავიდანვე მისი წარმომადგენელი, და მისი სისხლი და ხორცია.

პირველი ეუბნება კომუნას: „შენ სიმაღლეს ხარ.“

მეორე აუწყებს გავიკრებულ ქვეყანას: „ხალხი მზათაა!“ მაგრამ, ჩემს ხსოვნაში რამდენი სხვა სახელია შეკუნძული, რომელნიც ასეთივე აპოთეოზის ღირსნი არიან; რამდენია კიდევ ისეთი პირები, რომელნიც განხორციელება ასეთივე ღრმა და ამაღლებულ აზრების, იმეორებდნენ იმავე სიტყვებს, ამტკმებდნენ იმავე ქეშმარიტებებს!.

კუბიდონი.

(დასასრულ იქნება).

მარქვეული განხეთქილება და საერთაშორისო პროლეტარიატი.

ამ ორპოცა ათი წლის წინეთ, ევროპის ერთპატარა კუნძულში, პირველათ ვაისმა შემდეგი სიტყვები: „პროლეტარებო ეგვლა ქვეყნისა, შეერთდით! იმათი რიცხვი, ვინც პირველათ გაიმეორეს ეს სიტყვები, ისე მცირე იყო, რომ სათვალავათაც არა ღირს. მაგრამ გაიარა ხანა, და რას ვხედავთ: ეს სიტყვები ყველა მოწინავე ქვეყანაში მშრომელი ხალხის დიდი უმეტესობის ლოზუნგათ გადაიტყა. ისინი ვაისმის მუშების მრავალრიცხოვან კრებებზე და მიტინგებზე; ამ სიტყვების წარწერით

გამოდის უთვალავი წიგნები, ბროშურები და დროგამომწევათი გამოცემები თითქმის ყველა კულტურულ ენებზე. ყოველივე ეს მოწმობს, რომ ამ სიტყვებს მეტათ ღრმა მნიშვნელობა აქვს; რა თქმა უნდა, იმათთვის, ვინც იმათ იმეორებს. ამ ოთხ უბრალო სიტყვაში გამოხატულია მოკლეთ თანამედროვე მუშა ხალხის, პროლეტარიატის, მოძრაობა, მისი შეუწყვეტელი ბრძოლა თანამედროვე ბურჟუაზიული წესწყობილების წინააღმდეგ. ამავე სიტყვებში ჩაქოვილია კლასობრივი ბრძოლის იდეა, ერთი მხრით, და ყველა ეროვნებათ პროლეტარიატის სოლიდარობა, მეორე მხრით. პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით. — ეს იმას ნიშნავს, რომ პროლეტარები დღეს არათუ დაჩაგრული არიან გაბატონებულ კლასების მიერ, არამედ იმათი ძალა ჯერ კიდევ დაქაქულია, იმათში ჯერ კიდევ არ განმტკიცებულა სოლიდარობა. პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით, — როცა ჩვენ ამას ვავიძახით, ეს კიდევ იმას მოასწავებს, რომ პროლეტარიატის იდეის გამარჯვებისათვის, ე. ი. სოციალიზმის განსახორციელებლათ საჭიროა სოლიდარობა განმტკიცდეს არა მარტო ერთი ერის პროლეტარიატში, არამედ საჭიროა ყველა ეროვნებათა და ყველა ქვეყნის პროლეტარიატი შეერთდეს ერთი წითელი დროშის ქვეშ. მრავალი პირობები: — ეთნოგრაფიული, გეოგრაფიული, ისტორიული, სარწმუნოებრივი ხასიათისა ხშირათ ფარდას აფარებენ და ბურჟუაზი ხბვევენ კლასობრივ ბრძოლას. ამიტომ აუცილებლათ საჭიროა, რომ ეს ფარდა და ეს ბურჟუაზი ვაფანტულ იქნას და კლასობრივი ბრძოლა ყველგან, ყოველ ქვეყანაში, ყველა ერში, სინათლენე იქნას გამოჩანილი. რაც ადრე მოხდება ეს, მით უფრო დაჩქარდება პროლეტარიატის საბოლოო მიზანი — სოციალისტური წესწყობილების განხორციელება. ამიტომ ჩვენ მედგრათ უნდა ვებრძოლოთ ყოველგვარ ნაციონალისტურ პარტიებს, რომლებიც წინ აყენებენ ჩვენი დიდებული წარსულისა ხსოვნას, რომლებიც ერთი კოვლად უმნიშვნელო არხელოვანი წარწერისათვის მზათ არიან მტრობა და შულლი ჩამოაგდონ ორ მოძმე ხალხს შორის, და ერთი ერის მუშები მეორე ერის მუშებს მიუხიონ. ბურჟუაზიული პარტიებისათვის ძლიერ ხელსაყრელია სხვადასხვა ერის მუშებში უთანხმოების ჩამოგვება.

თანამედროვე ეროვნული შულლი და მტრობა ზირდაპირ ბურჟუაზიული წარმოების ნიადაგზეა აღმოცენებული. თუ დღეს სოხებსა და თათრებს შორის მტრობა და შულლია დათესილი, თუ რუსებსა, სომხებსა და ქართველებში ეროვნული ბრძოლა ხდება, ეს მხოლოთ იმას ნიშნავს, რომ ერთი ერის ბურჟუაზია მეორე ერის ბურჟუაზიას ებრძვის. რა თქმა უნდა ამ ბრძოლას ბურჟუაზია საერთო ხასიათს აძლევს, მას ეს ბრძოლა ეროვნულ, მთელი ხალხის, ბრძოლათ გამოაქვს. აქ ბურჟუაზია ვითომც თავისი ერის მუშა ხალხის დამცველიც გამოდის, და ამიტომ კლასობრივი წინააღმდეგობა, რომელიც შეგადგენს თანამედროვე საზოგადოებრივი წესწყობილების საფუძველს, იჩრცილება. რასაკვირველია ბოლოს მუშა ხალხი მაინც შეივინებს თავის მდგომარეობას, გაიგებს, თუ როგორ მეგობრობას უწყვედა მას ბურჟუაზია. იმ ქვეყნებში, სადაც პროლეტარიატი საერთოთ ძლიერს და შევინებულ საზოგადოებრივ ძალას წარმოადგენს, ბურჟუაზიაციონალისტურ პარტიების ხრიკებს და ოინბაზობას ვასავალი აღარ აქვს. ასეა ევროპის, ამერიკის და ავსტრალიის მოწინავე ქვეყნებში. იმ დროს, როცა გერმანიის და საფრანგეთის ბურჟუაზიული პარტიები ერთი ერთმანეთს გაჭრობას უქადიან, იმავე ქვეყნების პროლეტარიატი ერთი ერთმანეთს ძმობას და სოლიდარობას უცხადებს, და ეს მათ არა ერთხელ დაუ-

მტკიცებით მარტო სიტყვით კი არა, არამედ საქმიანთა. იმ დროს, როცა რუსეთის და იაპონიის ჯარები, თავიანთ მთავრობების ბრძანებით, ერთი-ერთმანეთს ხოცოდნენ და მუსრს ავლებდნენ, რუსეთის და იაპონიის მუშათა პარტიები ყოველივე ზომას ხმარობდნენ, რომ სისხლის ღვრა შეწყვეტილიყო და ორ მოძმე ხალხს შორის მშვიდობიანობა ჩამოგარდნილიყო. ამ ნიათათ, როგორც ზეითაც შევნიშნეთ, დიდებული სიტყვები: პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა. შეერთდით,— თანდათან ხორციელდება, ასე რომ პროლეტარიატის საერთაშორისო ორგანიზაცია ოცნება ან ფიქცია აღარ არის, ის უკვე ფაქტია. რამდენათაც იზრდება და ვითარდება ორგანიზაცია და სოლიდარობა თვითთელი ქვეყნის, ანუ სახელმწიფოს პროლეტარიატში, იმდენათვე წინ მიდის და ვითარდება ყველა ქვეყნის პროლეტარიატის საერთაშორისო ორგანიზაცია.

ყველა განათლებულ და კულტურულ ქვეყნის პროლეტარიატის დიდი ნაწილი სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ორგანიზაციაში შედის; ეს ორგანიზაცია კი ამავე დროს ყველა ქვეყნის პროლეტარიატის საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრია. მხოლოდ აზიის და აფრიკის ქვეყნები (იაპონიის გარდა, რასაკვირველია), იწყობებიან დღეს ამ დიდებული ორგანიზაციის გარეშე. უხარმაზარი ჩინეთის, სპარსეთის, ოსმალეთის და აფრიკის მუშა ხალხი წარმოადგენს დღეს სრულებით დაქსაქსულ და დაფანტულ მასას, რომელსაც არ ავითებს არავითარი ორგანიზაცია, რომელიც ადგილობრივ განბატონებულ კლასების სრულ მონობაში იწყობება და რომელსაც უზომოთ ყველგან არა მარტო ადგილობრივი გაბატონებული კლასები, არამედ ევროპის და ამერიკის ბურჟუაზია. რა მიზეზია. რომ დასახლებულ ქვეყნებში მშრომელ ხალხს ძინავს, და მასში ევროპითარი ორგანიზაცია გაბატონებულ კლასების წინააღმდეგ საბრძოლველათ ფეხს ვერ იკიდებს? ნუთუ კლასობრივ ბრძოლას იქ ადგილი არა აქვს? ნუთუ მარქსის სიტყვებს: პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით. მარტო ევროპის, ამერიკის და ავსტრალიის მუშა ხალხისთვის აქვს მნიშვნელობა და ეს ლოზუნგი არ გამოადგება ზევით დასახელებულ ქვეყნების მუშა ხალხის შესაერთებლათ? ყველა ეს კითხვები მეტათ სერიოზულია და იმათ გამოსარკვევათ ყველა ადგილობრივ პირობების შესწავლა საჭირო. მაგრამ ჩვენ ახლავე გადაჭრით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ კლასობრივი ბრძოლა არსებობს ყოველგან, სადაც კი საზოგადოება კლასებათ არის დაყოფილი, სადაც კი არსებობენ მხავეგრენი და ჩაგრულნი, მყვლეფლები და გაყვლეფილნი, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ზოგან ეს ბრძოლა შეუგნებლათ წარმოებს და ზოგან კი შეგნებულათ. აზიის და აფრიკის ქვეყნებო ეკუთვნის იმ ქვეყნების რიცხვს, სადაც ეს კლასობრივი ბრძოლა, კლასობრივი წინააღმდეგობა შეუგნებლათ წარმოებს. კლასობრივი წინააღმდეგობის, კლასობრივი ბრძოლის შეგნებასათვის საჭიროა განსაზღვრული ნივთიერი პირობები. შეგნებას ქმნის მდგომარეობა, და არა პირობათ. მხოლოდ ნივთიერი წარმოების განსაზღვრული ფორმა იწვევს ამ შეგნებას მუშა ხალხში. და აი სწორეთ დასახელებულ ქვეყნებში დღემდის ფეხი ვერ მოიკიდა თანამედროვე კაპიტალისტურმა წარმოებამ! იქ ადგილობრივ წარმოებას ჯერ კიდევ უმთავრესათ ნატურალური ხასიათი აქვს. მხოლოდ გარედან შეტანილი საქონელი ასუსტებს მას და უმზადებს ნიადაგს თანამედროვე კაპიტალისტურ წარმოებას. ამიტომ ახლო რომაელებში, ეკვი არ არის, ამ ქვეყნებშიაც დამყარდება თანამედროვე კაპიტალიზმი და ადგილობრივი მშრომელი ხალხის შესაერთებლათ შექმნის საჭირო პირობებს. თუ რამე შეუძლია აღმოსავლეთის ხალხ-

თა გამოფხიზლება, იმათი ფანატაური მიდრეკილებებიდან განთავისუფლება, გახრწნილი და დაბებულ დესპოტიურ მთავრობათა მოსპობა, ერთი სიტყვით, კულტურული ცხოვრების აღორძინება, ეს მხოლოდ სოციალისტურ მოძღვრებას შეუძლია. სოციალიზმი უარყოფს ყოველგვარ კრუშორწმუნებას, იგი თავისუფლებას ადამიანის გონებას ყოველგვარ შემტდარ და ყალბ შეხედულებებისაგან, რომლითაც იგი შებოქვლია. და აი მაშინ აღმოსავლეთის მუშა ხალხიც ადგილობრებს წითელ დროშას და საერთაშორისო პროლეტარიატს შეუერთდება. მხოლოდ მაშინ მიეცემა დასასრული იმ მტრობას და შულსს, იმ განხეთქილებას და ქიშპობას, რომელიც დღეს სხვადასხვა ერთა შორის არსებობს და დიდი სოციალური კითხვის გადაწყვეტას აფერხებს.

რომ ზემო ნათქვამი ოცნება არ არის, ამას სხვათა ზორის ხმადალა ღაღადებს თფილისში 18—23 ოქტომბრის რიცხვებში მომხდარი მრავალრიცხოვანი სახალხო მიტინგები. აქ სოციალ-დემოკრატიულ წითელ დროშის ქვეშ თავი მოიყარა არა მარტო რუსის, სომახის და ქართველ პროლეტარიატმა, არამედ მას სოლიდარობა გამოუცხადეს ადგილობრივ სპარსელმა და თათრის მუშებმა და მის წითელ დროშებს რამდენიმე თავისი წითელი დროშები სპარსულ და თათრულ წარწერებით მიუმატეს. ეს მეტათ საგულისხმიერო და საყურადღებო მოვლენაა. რა თქმა უნდა, ჩვენ კარგათ ვიცით, რომ ადგილობრივ სპარსელ და თათრებ მუშებში პროლეტარული სოლიდარობის და ერთობის იდეა ჯერ სრულებით არ არსებობს. მაგრამ ეს კიდევ იმას არ აქტიცებს, რომ ეს სოლიდარობა იქ შეუძლებელია. პირიქით, ჩვენ გვწამს თათრულ და სპარსულ ენაზე წითელი დროშების საჯაროთ აფრიალება, ეს იმას მოასწავებს, რომ პირველი ზღუდეები, რომლებიც პროლეტარიატის სოლიდარობას ხელს უშლიდნენ, უკვე დანგრეულია. დღეს ჩვენში უკვე ჩაყრილია ძმობა-ერთობის და სოლიდარობის სალი თესლი. იგი ახლო მომავალში აღმოცენდება და გაიშლება. თავისუფლების, სიმათლის და ქემმარიტების იდეების გავრცელებას ვერ შეაჩერებს ევროპითარი გარეგანი ფიზიკური ძალა. ამ იდეებში განხორციელებას ემსახურება თანამედროვე პროლეტარიატი. მამ გაუმარჯოს საერთაშორისო პროლეტარიატს! პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

22. ოქტომბრის მომხდარი სისხლის ღვრა.

21. ოქტომბერს თფილისის ქუჩებზე გამოვადენ ცხოვრებას მხარდადნი და ქრისტეს-მთავარე მხედრობის წარმომადგენლებათ მხარ დამშვენებულემა ხატებით და ხელმწიფის სურათათ იწვეს ქუჩა-ქუჩა სიარული. ქადაქს თავიზარა დასცა ამ რახმების სიარობამ. ველურმა ვიქანამ და ნაციალურა ჭამნის სიმღერამ გადაურა მთელა თფილისი. ქუჩაზე გამოსვლა შეუძლებელი შეიქნა, რადგან „პატრიოტები“ უმოწყალოთ ცემდენ და შეურაცყოფას აუენებდენ გამველ-გამომკალებთ.

უახსენებს, რეაგურების და ქეთათა ჯარის კაცების მოვრეკელობის ქვეშ ველურ სიხარულს ეძაფრდენ ეს „პატრიოტები“. ამბობდენ, რომ ამ მანიფესტანტთა შეტეტობა გადაცმული ჰოლიციელები, შექსოვენი და ახალ გაწვეული სთადაჩრავა ჯარის კაცები იუვენო. ჩქარა ჭარმა სისხლდის სენი დადგა და მალე თფილისის ქუჩებზე მართდაც დაიხთხა უდანაშაულო სისხლდის ღვრა.

22-მა ოქტომბერმა, ამ სისხლით შეღებილია დღემ, დაგვივიწა 29 აგვისტო. ეთელად შეუქნარებათ, უმიზეზოთ, და მხეტურათ ამოსტეეს სრულად უდანაშაულო ხალხი. მრავალა რახი დააბოლეს და აქტირეს. მრავალი კაცი განადგურეს და გაატაკეს.

დღეს ეს ამბავი უფლებამ თუ, ლისეუმის იცის. მაგრამ საქმე იმა-
შია, რომ ამ ამბავს გამოიწვევს მისივე უფლებათვის აშკარა არ-
აღიან. არ არის აშკარა, რადგან საზოგადოებაში უაღბო ხმები ტრია-
ლებს, უაღბო და ურცხვო აღმოსანიების მიერ გავრცელებულია, ყაბლი
გაზიების სუფალებით ვადალებული. ვაზ. „კავკასია“—ეს კრებული
თფიციანურის და, მამასადამე, უფლად უსაფუძლო და კეშმარიტი-
ბას მოკლებულ ცნობებისა ცნაიური გამოცემებით სწერს 22 თქ-
ტომბრეს. „პატრიოტის“ ბრძოლურმა 25000 კაცისაგან შესდგებოდა,
სრულად და ხალხის უფლებათა ურცილებული იყო, რადგან თურქი მ-
ნივესტრატებს სეტყვასვით დაუშინეს ტყეის და უმშობრები და სხვ.
ასეთია გაზეთი „კავკასია“ ცნობა. ხელს ვნახით, თუ რა-
გორ კადმოვანის ამ უბედურების ამბავს ბ-ნი ე. ი. იოსელიანი,
რომელიც თითონ უფლებად მიწამე ამ საზარელი სახსარობისა. ახ
მისი ნაღამარკვევა სიტუვა-სიტუვათ:

„იმი დროს, როდესაც პატრიოტულ პარტიის ბრძოლისა მთ-
ლიდაც, მე მარჯობა-მოქმედების ინსტიტუტის ვასილიუკთან და იმის
ნაწილობით ერთობ ვადრევი ადუქსინდრეს ბაღის წინ, დედების ტა-
ძრისა გვერდით, და თვალ-ურს ვადრევიდის დიდის ამით მომ-
ვალ პატრიოტებს, ბ-ნის ვასილიუკმა რამდენჯერმე სთქვა: წაგა-
დეთ, თორემ აქ ვარც არც მოხდება რაღაც. მართლაც ცოტა ხანს შემ-
დეგ იგი თავის თანხობით წაგადა. კოლონიის ბროსნიტეზე არავინ
იყო, ვარც მომავალ ბრძოლისა. თუმცა ქვეყნილობა შეინაზ-
დით მისიერნი ხალხს, მაგრამ არც ქვეყნილიდან და არც სხვა-
დან არავის მანიფესტაციისთვის არც სიტუვით და არც საქმით
შეურაცხება არ მოუყენია. მანიფესტაციაში ექნებოდა სულ 1000
კაციც ცოტა მეტო. წინ მანიფესტაციებს მიუძღოდნენ დრავუნთა
ხოლვის ცხენსახანნი. როცა ბრძოლისა პირველ განმარტავს მიუხ-
ლავდა, ორ წყობით დაეყენებულა ქვეითა ჯარმა ეზა მიცა დრავუ-
ნის, რომელიც ბაიარაღებითა და ხატებით რამდენიმე კაცი მი-
დევდა და შემდეგ პატრიოტთა დანი მიდიდა. ესობრანისა პარ-
დაში, განმარტავის ეზოს კომარის კარში მიდევნებენ განმარტავლებით
და რამდენიმე კარში კაცი. რამდენიმე კაცი გამოვიდა ბრძოლისა-
დან და იქ მდგომთ მივარდა. რა უთხრეს ვერ ვაგვიგანო, მაგრამ
კარგით ვნახე. რომ მანიფესტაციებში განმარტავებს და აქ
მდგომთ მიუშტები დაუშინეს. ამავე დროს ბრძოლისა უმეტი ბავთა-
ნასწორდა დედების ტაძრის და ქუჩის პატრიოტებით აავსო. ერთმა
პატრიოტმა, რუს პალტოში გამოწვობაღმის ამოადო რეკლამური
და გაისრულა იმ კულისასკენ, სადაც პატრიოტები განმარტავებს
დაეგნენ. წინ მდგომთ ქვეითა ჯარმა გავირინა თუ არა რეკლამურის
ხმა, უფროს ავირინის უბრძანებლად ასტეხა თთფის სრულად. პარ-
ველთა დაიჭრეს და მკვდრები დაეგნენ თვით მანიფესტაციები, რა-
დგამ იხინი წინ უდგენ ჯარს და სიმარჯვლით სრულით ფარავდენ
შეტყუების ადგილს. ამ დროს განიდა ერთი ახალ-გაზდა იყენებო,
რომელმაც დაუწყო „ამანდობა“ სულდათებს და „ურას“ ძახლით
თთფის არსოლიანებდა. აქვე მოვიდა სხვა ხანში შესული კაცი (მ-
ლაგანები უნდა უფლებადივენი) და ესკინდ უჩვენებდენ ჯარს, საათ
უნდა ესრულათ თთფით. უფროსმა ავირინებმა სულდათები ვეღარ
შეიკავა: ბევრს ეძახდა: ეკეფათო, რა მოგეჩვენათ, აქ საშიში არა-
ფერობათ, მაგრამ ვერა გაწყო-რა, არც ესობრანიაღმან, არც ლისტო-
კის რეაქციადან და არც სხვა სხვალებიდან ერთი ტყავარ არ გა-
ვარდინდა, მართლად რომ ვისმის უმშობრები კადმოვანო, როგორ
გამომეპარებოდა, როცა ჩემს თვალწინ, როგორც სელის გულზე
უფლებად ვსულად, ამას ვარდა მთელი ქუჩის მანიფესტაციებით
იყო სუსე და ერთი უმშობრე კი ასამდე კაცს მოკლავდა, სხვა
ხომ მუსრს ვაკლებდა. უკველივე ის, რასაც ამბობენ, სინდრუვა,
მით უმეტეს, რომ ვვადიცი კი არ სჩანს იმისი, რაც დაუწერათ.
რაკი ავირინებ ვერა გაწყო-რა, მუქართ მივარდა იმ სმის კაცს,
რომელიც სულდათებს აქეხებდენ. ამ დროს ბაღის კარები გაღეს
და მუცხ სხვებთან ერთად თავი მოკვარდა სიფათს. ჯარიც

ბაღში ჩავიდა. იქ თთფის პატრიოტებით სტენადენ და შემდეგ
ერთობით გადაიღეს და გაქონდა ტყეის ტყავარ-ტყევა „სობრანია-
სა“, „ლისტოკისა“ და სხვა მნიშვნელოვანი კვლევა-ფარგებზე. ამ დროს
განდა სხვა ქვეითა და ცხენსახანნი და ბროსნიტეზე სმინე-
ლებს დატრიალდა. ძლიერი სრულად ასტეხეს განმარტავისა და სობ-
რანიასკენ. ბაღში, დედების ტაძრისა კედელთან, გულზე სელ-
კრეფიდა და ატეხული ვნახე სობრანის სობრანია. როცა შე-
ვეითებ, რა მოგვივდა მთელი, მიანსხვა—ქვა მომარტეხო. ცოტა
ხანს მოგორუნდა და სობრანია სადღაც მიამდა. ადრეობით თამამ-
შევი და ორი სხვა ავირინი, რომელთა ხელის მე ვადრევი, შეწ-
ხებულები შეგვერდენ ამ სმინელ ბროსლას და ვერაფერს აწვობ-
დენ. მრავალი მოკლული და დატრიალი განიხვდა ქუჩაში, მანიფეს-
ტაციები კი ამ დროს სსახალის წინ იდგენ და ბოქმე ცარია-
მდგომდენ და ურას ვაკიოდენ. როგორც იქმის, სკამინდარტა სმ-
მარტეხილმდე მივადრევი. აქ ურთი მოგვიარ დანარკის. ამბობდენ
ზარბახუნების გამოტანისა და სემოდ აღნიშნულ ხალხების განად-
გურებაზე. სსახალისკენ ვაუშურე და რა მოხდა შემდეგ, აღარ ვი-
ცნობა—დავითვარა ბ-ნის იოსელიანმა.

ასევე კადმოვანე ნახული ბ-ნი ი. დ. ანასაძემ და ა. ე. სომ
ტრამამ ესენი მდგომარ სწორით იმ ადგილას, სადაც პატრიოტები
მუშტუშობით და ჯოხებით დარევიან განმარტავის მოსწავლეთს. „როგორც
კი ბრძოლისა მოვიდა განმარტავისათს, თქვა ანასაძემ, რამდენიმე კაცი
მოგვივარდა და დავიწყო შეურაცხებლობა ცუმა. განმარტავლებით
შევივარდენ ეზოში. მისამხმარებელ მოსწორა ვარების საკეტედა. დარ-
ხით ვარს 11 კაცი: მე, ხმარტავია, ცაკარელი, მისი მოკლულ-
განმარტავი სავარკოვი, 2 სხვა განმარტავი, ერთი ბერეკაძის ცო-
ლი, განმარტავის კანტელარისის სკამის მწარმოებელი, აღმარტელი
განმარტავისა და მისი ცალი. სმინელი თხზარა დაკვეთა, რადგან
არაფრით არ შეგვეძლო თავი დავივარა. მოგვედევნებ პატრიოტები
და ცუმა დავიწყო. განმარტავის აღმარტელის რხევით, ვვლანის გა-
ვემარტეთ მის ბინისკენ დანამდავით, მაგრამ აქ უფროს სმინე
მდგომარობაში ჩავგვინდით, რადგან ამ დროს სრულად ასტეხეს.
ბევრნი იატეხეზე დაუწვიდნენ, რადგან ტყეის შიში იყო. ტყეის
სეტყვასვით ხვდებოდა ფარგებს, მისხრეკვდა და ჩვენს თავსზე
ხუხუხით გადადიდა. სმინელი ხმარკობა და დანარტელი იყო.
იძინებდენ „ურას“. შემდეგ ცოტა ხანს შეუდრთობ ჩამოვარდა, მაგრამ
მალე უფრო დაღ განსცდელში ჩავვარდით. 10 შეარაღებული ვა-
ხანს თთფის სრულით ჩვენსკენ გამოვიარათ. ოთხი კარადარში
დაჩნა, სლოც ქუჩაში მივ მიმიდიდა. ერთი პარკელო მოგვივარდა
და გვიბრდა: ალოცეთ თქვენი სრულითვის ამ სხვათა განმარტავისა
განსადგობისა შეუკვდებანთა. სხვანი ამ ვახანს თთფე მოდრეკულები
ეუბნებდენ, ჩამოგვევადეთ, ამ დროს ვალც ავირინა განდა და
განსახრეკვით სკამინდარტაში წავივარდა. ასე ვადრევიდით. „ურ. ფ.“

ამ სიტუვებს განმარტავს აღარ ესტავრებთ: მეთხველია, თუ
მას აქმილი ვადრევი კეტი ქოდა, ახლა მანდ თითონ დამწვიდრეს,
თუ ვინ იყო ამ უბედურების გამომწვევი, თუ ვინ მომარტავდა და
სინდრულაში მოაქვანთ თავისი ვეღერი განმარტავისა. წყველათ და
კრულით მოიხსენიებენ მათ მომავალად!

ბრძოლის „პატრიოტებში“.

20 თებერვლის დილის 8 საათიდან მოვლანზე თავი მოიყარა ვა-
კარმა და მუშა ხალხმა ბრბო უმცირეობისა უხვადებდა ვადრევიდის,
რომელიც მშობლობით მუშაობას ხელს უშლიდა. ბრბო ამბობდა: „ჩვენ
არ გვირდა ახალი კანონები, ჩვენ წინაპართ მეფე ჰყავდათ და ჩვენც უმე-
ფრთ ცხოვრება არ გვხურს და არც ვიცხოვრებთო.“ გამოჩნდა ნაციო-
ნალური დროები: ბრბო პოლიციად ხელმწიფის სურათს ითხოვდა.
ხელმწიფის ორ სურათს ბრბო აღტაცებული „ურას“ ძახლით მიეგება.
მანიფესტაციები სობორის მოვლანსკენ გაემართნენ. გზაში ბრბოს უფრო-
დებოდნენ. ვინც სურათის წინ ქელს არ იხლდა, მანიფესტაციებში სტე-
დნენ. ეპისკოპოსის სახლის წინ მანიფესტაციები შეჩერდენ და მოითხო-
ვეს სამარტეხილი პარაკლისის გადახდა. ამ დროს თიარტში დაიწყო
მარტეხი, რომელზედაც სამი ათასზე მეტ ხალხს მოკლათ თავი. როცა
შეიტყვეს, მოვლნიდან მანიფესტაციები მოდიანო, ხალხის ერთი ნაწილი
მათ შესავეღრათ წავიდა და ბრბოს სრულად აუტეხა. მანიფესტაციებმა
ჯერ უნან დაიბიეს, მარა მალე შემოერთდენ ხალხს და საზინდობა და-
ტრიალდა. მანიფესტაციები უმოწყალოთ აწამებდენ ხალხს, ხალხი ცდი-
ლობად რამენაირად დამალდებოდნენ. ვეფსასი კაცია და ბევრი ჰავდებო შე-
ცვიდნენ თიარტში და რკინის გზით სამმართველოს შენობაში. მანიფეს-
ტაციები გარს შამოვრტყენ ამ შენობებს და ცილობდენ დამალულებს

გარეთ გამოვიდას. შენობიდან რევილივერები დაუშინეს მანიფესტანტებს. პოლიცია და ჯარი არსად ჩნდა. სანამ მანიფესტანტები ზოწიანად მივლინდნენ, ახალგაზრდები, ნაბარბეშო სალდათებს რაზმებთან აწყობდნენ და პატრონებს ურთიერთდნენ. ბოლოს კახეთის ასული და ერთი როტა ს ლაღთები მოვიდნენ და შენობებს შევირთვეს. მანიფესტანტები მაინც არ ცხვებოდნენ. ამტროვედნენ ფანჯრებს, წედიოდნენ შენობაში და ბოლოს რამდენიმე ადგილის ნაეთი გადასხეს და ცეცხლი წაუქაღეს. ორივე შენობა ცეცხლის ხლებით გადაიქცა. ამ ცეცხლში იწოდა შიგ მომწყვდეული ხალხი და ამ ნათის უსტროლოდა ჯარი და ქალაქის მცხოვრებლები. ცეცხლს რომ ერთი სართულიდან მეორეზე გადადიოდა, დაწყვედელები აღიოდნენ სულ მალა და მალა, ვადიოდნენ სახურავზე და იქიდან ისროდნენ. ბევრი ფანჯრებიდან ხტებოდა, ებლაუბებოდა კედლებს, მაგრამ მანიფესტანტებს ვერც ერთი ვერ გადაურჩა. ცეცხლის მქრობი რაზმი ბრძოლ შენობებთან არ მიუშვა. მანიფესტანტები უმოწყალოთ სწავდნენ, როგორც ხალხს, ისე შენობას, რომელიც იმით ყველა გაფიცვების ბუფით მიიზნებოდა. ღამის თერამეტ სათზე ჩამოიხრა სახურავები და ქვები. მ. შინ მანიფესტანტებმა მიუშვეს ცეცხლის მქრობი რაზმი, თითონ კი დილას დაიშალნენ და თავთავის სახლებში წავიდნენ. ყველაფერი დაშვებოდა. (დღეუბ.)

კო რ ეს ს ო რ დ ე ნ ც ი ე ბ ი.

დაბა სოფა. სოჭა და მისი ახლა-მასხლა ადგილები—ეს სულ ბიუროკრატიის სავაგრაო სავარა. ამ ბუნებით დაჯივადობებულ ქვეყანაში სავაგრაო ციავით შეგი ზღვის ზარას ეოვერდ ფეზას ცადადმაზე თაღ წინ ციხეთაით სუცხოვოთ გაქენებელი აკარაგეი და ბაღები და უხარმზარო სასახლეები ეტეობას. არაფერი არ დაუსავაგათ, რომ მოეთაღ ეს მიაღმა სამათისთვის დაემცავსებოთ. მაგრამ შე მოგახსენებთ არა იმ საიქიო სამათისზე, რომელიც ჩვენ სულიერი მაშები გვიქადატებენ, არამედ საიათიოვი ვინ არის ეოვერდივე ამის მიფლობელი და ბატონ ჰატრონი? ვინ დაისავურთა ეოვერდივე ის, რაც წინეთ საჩერქეზო ხალხს ეეუთვინდა? როგა რუსეთის მოავრამამ საჩერქეზო მისში და კანადგურა და სხვის სარმო-საბანებულს თითონ დაეპატრონას. ვის ასარგებლა იგი? ვის დაუდეა წელი ხალხის სისხლით მოწვეულ მიწა-ადგილებში? აი ვის: მოელი ეს შვიი ზღვის განზმარ ადგილები ახი და ათა ათასი დესატიონობით დარტიკის ბიურაკრატიის სხვილ მოხელებს: მინისტრ-ნიხონიკაებს, ბურებს და ბურჟუა-კანიატაისტიებს. დღეს იმ ადგილებში, რომლებიც მუქთით მიიხსურთეს ხედევი-ბანაკისკებმა ცახინების შევიჯარადრენი, რომლებიც სულს წყადან მუშა ხალხს. დესტინისაგ ათი მანათიდან 30—50 მანეთამდე ახდე-ვინებდნენ და ასე და ამ რაოთ განუთისავთ ატევიბენ ასედაც გადატეპებულ ხალხს. ერთ დღეს ეეჟამარაკ რამდენიმე რუსის გლეხობა, რომლებსაც თავანთი ჭირ-ვარში მიამბეს და აი მათი ნამზაბი სიტუე-სიტუეით. ურთმა თჭვა: ვადმოგვასახელეს აქ იმტომ, რომ აქურ ბატონებს ვეშვი ულადითა. მუორამ მითარს: ჩემი ქმნიჭა რუსეთში 500 მანეთის დარბიული ორას მან გავიდე, მომატეუედას და აქ დავსახლდა; მითჩეს, რომ იქ გაუჭივრებლათ იცხოვრებთ; ათი წელია აქ ვცხოვრობ ნადირების მეზობლათ. თუ რამ გეჭინდა ორ-სამ წელში გამოგეგლია, და მას შემდეგ ვმუშაობ აი ამ ვირკით, ძმარ, ხან ამ ცხაზე და ხან იმ ცხაზე, რა-გორც კატრორკის მუშა. ვმუშაობ ვათენებიდან დავმებამდე ვაკეთებ სამი მანეთისს და მაქოვერს სამ აბაზე ჭრას. მესამეშ შემომიხილა: ჩვენ და ჩვენსაზე ვადმოხსხებუებოთ, რომ ართან, ესენი მთადირებისა და შემამუელებისთვის აუცილებელი სავირო იუვენ. მათთვის, ჩვენი ცდებები და ქალები მოსამსახურეებით და კუხარკებით და მამ კარები ბაღებში სამუშეოთ ართან არც ბატონ-უმობის დროს იქნებოდენ. ჩვენი ამბობი ასე შექუხებულეთ. შემდეგ შეეგიათხე მათ თუ რა ნირო დამიკარებულობს და თვისებთ კატეით შეზობედ ქართეველბოან მეთქი. მათ ასე მამასხესეს: ჩვენ და ქართველებს სამეოხლოთ საქმეში ვაკრი განწეობილგაბა ვაკეთეს. ჩვენი პლასტინკედი მეზობლები (პლასტინკა აქ დენჩხელებით დასხებუელი სოფედა 120 კომამდე. სულ 500 სული) ეოვერდთვინ რაზედაც მოესთეფართ ხელი განგეწეუთ სამეზობლა საქმეში, მხოლოთ ეს ვერ ვაკვივიამ ამ ბოლო დროს ხმა დადის, რომ ქართველები აქ რჩებიან არ აუენებოთ და სხვა. მე მათ აუხსენბი, რომ ეს მკაცარი ტეეელოთ, ეს ისეთი კარის მოგონილათ, რომ ის, ქართველი და რუსის მუშა მმრომელი ხალხის ერთ ნირო მტერას მეთქი. ერთმა ამის შესახებ მიხსუნა, რომ მას სოჭაში უთხრა ერთმა ურადნიციამ. ეს

რამდენიმე თვეა, ახლმა სიმე აქაც დაბურა, აქაც ნაბურწყალი ღვიგლება რუსეთის მშობამელი ხალხის განსათავისუვლებელი მოძრაობის თუ ამდენს ეურ მოჭრბლ მანთ გრმბოდეხ თავის თავს, ესეს უფრო სიფიხსლე ეტეოათ და თავანთ თავს ადამიანთ გრმბობენ და ადამიანურ ცხოვრებას თხოვლობენ. აქაც სება-სართო ხლხის კრებები თავანთ ჭირგანამზე მოსადაპარკებდა. ეოველკან ეთადებთან ერთმანეთს, რომ არ უფადაკონ სერთთა საქმეში, და ეოველაივე უთანხმოება სამეზობლად განჩინბ და არა-ვან მოავრამბის სასამარადის არ მიმართოს. იგიცი მისცეს ერთმანეთს, რომ მისზობ ქურდაობ და აუკაცობა. ასე და ამრკიავ აქაც ხალხის ცხოვრებაში შედის თვით ცნათიურებს-შეკენება. რუსის გლეხებს და შათ შირას სოლიადრობა შტეიცილება და შიადტვის მთმა-ერთობა თანსწორებასესევენ.

ვინმე ჯანდაბადი.

მორი. დაუფერებელი და შემამწეხელები ამბები ხდება დღეს კორში. მას შემდეგ, რაც აქ მალეკობიო აფეტახი დანიმჩის და მახრის უფროსობა ბ-ნ გოგობიას ჩაბარეს დღე არ გიოღის, რომ შვიდრუა კარს ცხემი თავი არ უტრან. მიუავთ და მიუავთ თათვან ეახხეხის საყელი გლეხ-კაცობა და მუშა ხალხს! მარტო ერთი თვის (სექტემბრის) განმამკაობაში, სულ რა ცოტა, სამ-სი კაცი (ზოგი გორელი ხელმსხები, უფრო კი ახლი-მასხლა სოფლებსი ცელები) ჩასვენ აქურ ცხეში, საიდანაც უდვილობის გამა, დრო გამოშვებით მარტობით გზახნან თბლისის მტეხის ცხეში! შემდეგ ამ ტეეებს მტეხის ცხიდან საქმის გაურეკევათ რუსეთის ცვა გეურენბაში აგზახნან ადამინსტრატიული ყესით. 22 სექტემბერს, დიღის 11 საათზე ქაღებიან გორში გაატარეს 50 კაცი (მათ რიცხვში რამდენიმე იბლავსიტეი: სხ-დრო ეეცხოველი, გორკი მახიოელი, სტუდენტი ღონდარაკი, მესხი), რომელთაც მოკვანიე აფეტანმა რამდენიმე წლით ოდენეკის გუბერნაში ცადსახლება გადუწევიტა გორის სადგურზე ტეეების ტარილითა და თისს წეით განმარებული მშობლები და-ხვდენ. ამათ ცოლეთ ქაგე იწოდა! ტირადენ გარეუ შარინც (უფრო დარბი ხხეხი), რომელნიც იმ დღეს გორის სადგურზე ბლომათ იუვენ. ამ დროს გამოვარდა ვიღაც დედაჯი (უფრო გი-ინას გენდა) და ხმა-მღლა მენაშა: „მობ კიდეც ცოტა! გაგზახნა ვა არა, სულ უნდა დეხურცით ეც ბუნტობიკობი!“ ხალხი ისეთ ნიროთ აღმყოფათ, რომ იმ დედაკაცს ცუდა დღე აადგი-ბოდა, მაგრამ დროზე უშედა თაეს და იჩეე დეჩასში დამილა! რა ესა, რა სხუბა! იმდენი დედაგრძელობა შე და შენ, მკითხელო, რამდენი მტერი ხალხის მომარბას გორში ევადეს! მე იოთით ჩემის უფრთ გაგიტანი ამ დღეში ერთი კარის ასეთი სიტუეეი: „დმერთმა აცოცხლოს ვინც ეს არეულობა დამშვიდა“. მკორე ვაკატონი (გორელი მოქალაქე) ქუჩაში ხმა მალა ეუბნიობდა ერთ ქელს: „ახია შაკათზე. კიდეც ბეკადა დასაჭერი! ქაღებიან უნდა ხალხბო ცხეში! ეს უნდა დახჩინოს! ეს უნდა კატრორკამი გაგზახნან—გაცხიოქში სწერს“. მაგრამ რდაამთ ვაკუშტეუერთ, რომ თვითონ „სოხაგადა მოდევნევი“ უარესსა წადან. აი ავიდით მავალითათ თუნდ ერთი მათგანი. მართადაც ეს სხკასვით (რაგორც უფრო „განათლებული“ კაცი) ხმა მალდა არა ბოულობის მოტარებისა და შტიეებს, პირებით, აღიბრადლებით აღიბრადობის, ხან დანან კიდეც რადიკალბის, მაგრამ თუ კი დრო მოასწრო, არც ვაკუშობას თაკალობს. ვისზედაც გვაქეს ლამარაკი, თითონ მიხე-დება. რან ნიშნავა ამ ვაკატონის მუქარა: „თუ ვინმეშ ხელი მხხლო სულ ერთია, არავის შერჩება: ჩემ შემდეგ ეეღლა „ბუნტოც-შიკის“ სიას დავტოვებ“. ამ სიტუეეებით მიმართა მან იმ ოთხ სადგახლას, რომელნიც გორის საეუთესო ნაწილმა გაუკვინა მას, რომ გორელებს ხსელით განსვენებულ ამაღახვისისთვის ვაკრკე-ბი არ მიერთობა. რთი ახსნდა, რომ ამ შემთხვევის შემდეგ სამ დღეს არ გავდეთ და ზემოსხენებელი ახლავახლები ზოგი დასაჭირეს და ოდენეკის გუბერნაში უარეს თავი და ზოგსაც კეულ და კეულ დასდებენ და იმათაც ის დღე დადგებათ; თუ დაიტერენ...

გორელი.

რედ.-გამომც. ი. კ. როსტომიშვილი.